DİNİN ZAFERİ

~ Jacques Lacan ~

6:45

VENI
VENI
VENI

ALTIKIRKBEŞ YAYIN
Jacques Lacan – Dinin Zaferi
Ocak, 2015

Yayın Yönetmenleri
Kaan Çaydamlı, Şenol Erdoğan

Kapak Tasarımı
Erol Egemen

Baskı
Çınar Matbaacılık ve Yay. San. Tic. Ltd. Şti
Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi Ata Han 34/5 / İST
Sertifika no: 12683
(0-212) 628 96 00

Kadıköy'ün yağmurlu ve puslu günlerinde hazırlanan bu kitap sizi uçurumdan aşağı atabilecek güce sahip olabilir. Herhangi bir şekilde ve özellikle izinsiz olarak iktibas edildiğinde Kadıköy'ün o bilinen, serin ve rutubetli laneti, yıllar boyunca boyunca bunu yapanı takip eder, saçları dökülür, rüyasında sürekli olarak Kadıköy sokaklarından akın akın geçerek yıllık intiharlarını gerçekleştirmeye giden lemur sürüleri görür ve derin bir yalnızlığa gömülür.

ALTIKIRKBEŞ YAYIN
bir Kaybedenler Kulübü tribidir.
Çaydamlı Basın Yayın Dağ. Reklam Org. San. Tic. Ltd. Şti.
Caferağa Mahallesi Kadife Sokak 22/4 Kadıköy İstanbul

T: 0216 418 0413
www.645dukkan.com
Sertifika no: 17613

DİNİN ZAFERİ

Jacques Lacan

Türkçesi:
Deniz Kurt

ALTIKIRKBEŞ YAYIN
Kadıköy, 2015

Not:

Buradaki iki makale Lacan'ın sözlü çalışmalarından alınmıştır. Ben başlıkları seçtim ve metni hazırladım.

"Katoliklere Söylev" 9 ve 10 Mart 1960'ta Brüksel'de Faculté Universitaire Saint-Louis'nin davetiyle "halka açık" olarak duyurulmuş iki konuşmadan oluşur. Lacan bu konuşmalardan Seminer VII, *Psikanalizin Etiği*'nin 13. ve 14. bölümleri olarak bahseder.

"Dinin Zaferi" 29 Ekim 1974'te Lacan'ın bir konferans için bulunduğu Roma'daki Fransız Kültür Merkezi'nde düzenlenmiş bir basın toplantısından alınmıştır. Röportaj İtalyan gazeteciler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kaynakça bilgilerinin bir kısmını kitabın sonunda bulabilirsiniz.

Jacques-Alain Miller

KATOLİKLERE SÖYLEV

Konferans Duyurusu

Freud'un geliştirdiği insan davranışının bilinçdışı tarafından belirlendiği görüşü kültürün her alanını etkiledi. Peki analitik uygulama için yaygınlaşmalarıyla ilginç manzaralar oluşturan normalleştirme ideallerine mi indirgenecek? Dr. Jacques Lacan'ın psikanaliz camiasını çalışma prensipleri bakımından oldukça zorlayıcı bir öğretiyle test ettiği herkesçe bilinen bir gerçek. Lacan hayatını adadığı işi tarafsız bir biçimde sunmak için kusurlu bir objektivizmin himayesinden dışarı adım atmanın gerekliliğine inanarak Prof. Jean Delay'in [St. Anne Hospital'daki] departmanında yedi sene boyunca son derece seçkin bir pratisyen hekim ekibini yetiştirdiği Seminer'inde bu sene Freudyenizm'in

ahlaki sonuçlarını ele almaya başladı.

Böyle bir sunumun, psikanalizin özellikle mahrem düzlemde değerlendirilmesi sebebiyle halkın ilgisini uyandıracağını düşündü. Böylelikle bugün bu konuda eğitimi olmayan bir kitleyi psikanalizin özüne inme gayesiyle tanıştırma riskini göze aldı. Dr. Jacques Lacan sevginin üstünlüğü, komşu yardımlaşması gibi Hristiyan ahlak ilkelerinin temelini oluşturan dogmaların yalnızca dindar insanlara terk edilemeyeceğini söyler. Bununla birlikte Freud'un eleştirilerinde sıklıkla küstahlık sınırını aşan bir fenomenoloji tarafından itham edildiği önyargılardan sıyrılarak bu meseleyi hak ettiği ulvi ölçeğinde ifade etmiş olması belki de bizi şaşırtabilir. Dolayısıyla, Dr. Lacan'ın bu iki konuşma için bize verdiği ve dilediği şekilde değişiklik yapma hakkını saklı tuttuğu alt başlıklar şöyle:

I. Ahlak Konusunda Freud Ne Dediğini Biliyor

II. Psikanaliz Günümüzün Gerektirdiği Türden bir Etik Oluşturabilir Mi?

Felsefeciler bugün burada bir ihtimal hedonizmin geleneksel konumunu aklamayı öğrenecekler; duygusallar mutluluk araştırmalarını sınırlandırmayı, görev odaklılar özgeciliğin yanılsamalarını gözden geçirmeyi, hovardalar -evet onlar bile- ölümünün el sürmediği buyruklarında Tanrı'nın sesini duymayı ve spiritüel kişiler de arzunun nostaljisinin merkezindeki Şey'i yeniden konumlandırmayı.

.I.

Ahlak Konusunda Freud Ne Dediğini Biliyor

Bayanlar ve Baylar,

Canon Van Camp her zamanki incelikli nezaketiyle Faculté Universitaire Saint-Louis'de alanımla ilgili bir konuşma yapmamı rica ettiğinde -ta Ekim'de oluyor bu- başlamak üzere olan okul yılı için belirlediğim konuyu seçmek çok kolay oldu. Bu konu psikanalizde etik oluyor.

Burada özellikle bazı yanlış anlaşılmaların önüne geçmek için tercihimi etkileyen bazı koşul ve durumları anlatacağım. Bir psikanalistin konuşmasına gelen kimse genellikle çok tartışmalı bir alan olan psikanalizin bir başka savunmasını veya herkesin bildiği gibi teoride sağaltıcı bir yapısı olan meziyetleriyle ilgili görüşleri işitmeyi

bekler. Bu tam olarak bu akşam yapmayacağım şey.

Böylece aslında sizden çok daha uygun bir eğitim almış olması gereken bir izleyici topluluğuyla tartışmayı planladığım konunun tam ortasına doğru sizlere rehberlik etmek gibi zor bir işe soyunmuş bulundum. Konuya olan ilginiz ve her birinizin yüzünde gördüğüm dikkat bir şey fark ettirmiyor, çünkü seminerime katılanlar bu konuda yedi ya da sekiz yıldır eğitim alıyorlar.

Bu yıl verdiğim ders açıkçası çoğunlukla kaçınılan bir tema üzerine; psikanalizin, psikanalizin ortaya koyabileceği, gerektirebileceği veya içerebileceği ahlaki değerlerin ve psikanalizin ahlaki düzlemde bir ihtimal atmamızı sağlayacağı gözüpek adımın etik tesiri.

1. Açık sözlü olmak gerekirse, karşınız-

da durmakta olan adamın eğitim görmüş herkes gibi benim de kefil olduğum üzere, psikanalize adım atmadan önce etik açısından konumunu saptamaya çalışacak kadar vakti olmuştur. Burada bahsettiğim kendini teoride konumlandırmak, ya da bir ihtimal gençlikte yaşanan birtakım deneyimler sonucu *Tanrı* aracılığıyla.

Hal böyleyken, çok yakında ömrünün yarısını kendisine anlatılan ve itiraf edilen [*s'avouent*] hayatları dinleyerek geçirdiğini söyleyebilecek kadar uzun zamandır psikanalizin içindedir. Dinler. Dinlerim. Neredeyse 28 yıldır dinlediğim bu hayatların değerini ölçebilecek yeterliliğe sahip değilim. Dinleyiciliğimin kurallarını oluşturan sessizliğin amaçlarından birisi de tam olarak sevgiyi baskılamak. Bu yüzden minik ve eşsiz sırlarına ihanet etmeyeceğim. Ancak burada beyan etmek istediğim bir şey var.

Kalan günlerimi geçirmeyi umduğum şu anki pozisyonumu geride bıraktığım zaman bu mevkide bir yan ürün olarak heyecan yaratıcı bir şey kalacağını düşünüyorum. Şu şekilde ifade edilebilecek, tabiri caizse masum bir sorgu ya da belki bir skandal:

Her biri belli bir bilgiyi destekleyen veya belli bir bilgiyle desteklenen bu iyi ve yardımsever adamlar nasıl oluyor da geleneğin şu sıralar felsefedeki son gelişme olmak üzere türlü isimler verdiği bu işe, (en kusurlu olanların en kökleşmiş kısımları olduğunu söyleyebileceğim) bu varoluş işine atılıp illüzyonların cazip ağına düşecek kadar kendilerini koyveriyor, fırsatları ellerinden kaçırıyor, ve en iyi ihtimalle bile şimdiye dek hayal kırıklığı dışında bir şey getirmeyen yetersiz bir gerçekliğe erişmekten öteye geçemeyip tutkularını şekillendiren tözlerinin yitip gitmesine izin

verebiliyorlar?

Deneyimlerim bana böyle gösterdi. Bir psikanalist olarak bana göre tutkumu şekillendiren etik konusunda miras bıraktığım soru bu.

Evet, Hegel'e göre gerçek olan her şeyin rasyonel olduğunu biliyorum. Ancak ben bunun tam tersinin, rasyonel her şeyin gerçek olduğu fikrinin de küçümsenmemesi gerektiğini düşünenlerdenim. Bununla ilgili yalnızca ufak bir sorun var; rasyonel ve gerçek arasında bocalayanların çoğunun bu ikilinin rahatlatıcı bağdaşırlığının farkına varmamaları. Mantık yürütenleri suçlayacak kadar ileri gider miyim? Bu üzerinde fazlasıyla konuşulmuş karşıtlığın en kaygı verici uygulamalarından biri profesörlerin öğrettiklerinin gerçek olması ve öğretilenin hatalı olması halinde bile her türlü diğer gerçekle aynı şekilde, sonsuz ve öngörülemez etkiyi göstermesi. Bu beni durup dü-

şünmeye itiyor.

Bir hastaya gerçeklik [*reél*] kırıntısına doğru hevesli sıçrayışında eşlik ederken onunla birlikte çağdaş psikolojinin model mi yoksa bir karikatür mü oluşturduğunu kestiremediğim aptallık mezhebi olarak adlandıracağım bir alanda savruluyorum. Şöyle ki, ego hem sentez hem de bütünleşmeye bağlı bir denklem olarak kabul edilir. Bilinç evrendeki yaşamın doruk noktası, evrim ise bilinçli evrenin var olma yolu olarak düşünülür. İnsan hayatındaki dramatik gerilimleri gülünçlük derecesine indirgeme amacıyla bu önerme bireyin psikolojik gelişimine ve davranışlar bütününe kayıtsız şartsız uygulanır. Bunların hepsi şu gerçeği maskeler: Bir bireyin somut dünyasında, hayatını yönlendirecek ve doğal gelişiminin de beslediği progresif bir öz farkındalığın karışık patikalarında ona yol göstererek hem kendi içindeki huzuru hem de dünyanın geri kalanının onayını elde et-

tiği bir mutluluğa ulaştıracak bir kesinliğine işaret eden hiç ama hiçbir şey yoktur.

Nihayetinde düzeltildiğini gördüğümüz deneylerin kolektif mirası sayesinde modern psikoloji adı altında somutlaşan bulamacın etkinliğini gözardı edecek değilim. İçinde etkisi yok denemeyecek, tektipleşme ve hatta toplumsal istismar konusunda ilginç uygulamalara yol açabilecek naçizane öneriler bulmak olası. Ancak sorun şu ki, bu anlayış elimizde bahsi geçen etkileri yaratmak için git gide daha çok vaka biriktirecek acizlik konusunda çaresiz. İnsan kendi arzusuna ayak uydurmada giderek acizleşir. Hatta bu acizliği cinsel tetiklenmeyi kaybettirecek raddeye bile ulaşabilir. Bunu kaybetmese bile kişi arzu nesnesini nasıl bulacağını bilemez hale gelir, arayışında hüsran dışında hiçbir şey bulamaz ve kendini keşfetme şansını kademe kademe yok eden bir eziyet içinde yaşar.

Nevroz düzeyinde gölgeler arasında olup bitenlere Freud ani bir şekilde ışık tuttu. Bodrum katına yaptığı keşfin yarattığı patlama gerçeğin müjdecisiydi. Bu gerçek ise arzu hakkında.

2. Arzu basit bir şey değildir. Ne ilkeldir, ne de hayvanca, hele bayağı hiç değildir. Belirleyici karakterini eğitimcilik hayatımın ikinci sömestirinden bu yana ispatlamaya çalıştığım komple bir ifadenin neticesi, bileşimi veya bütünüdür. Bu konuda susmak bilmem, belki de bir noktada size nedenini açıklamalıyım.

Arzunun belirleyiciliği anlam yüklü ya da arketipik olmasından kaynaklanmaz. Kısa bir giriş yapmam gerekirse, arzu anlayış psikolojisi denen şeyin bir uzantısının, mikro/makrokozmik natüralizme ya da İyonya'daki bilgi kavramına bir dönüşün, veya genetik psikanalizin bugünlerde dediği gibi temel somut deneyimlerin sim-

gesel reprodüksiyonunun temsili değildir. Bu sonuncusu, bir semptomu ortaya çıkaran ilerlemeyle sağaltıcı yoldaki gerilemeyi ayırt edemeyen basit bir sonuca varır, çocuğun annesine duyduğu bağımlılık ilişkisindeki stereotipik hüsranın etrafında çok katmanlı bir bağlantı kurar.

Bu sadece benzerlikten ibarettir ve hatanın kaynağı burada yatar. Arzu, Freud'un çalışmalarında etik düşüncenin yeni nesnesi olarak kullanıldığına göre Freud'un maksadına uygun olarak yeniden konumlandırılmalıdır.

Freudyen bilinçdışının en temel özelliği en olmayacak noktada bile tercüme edilebilir olmasıdır. Başka bir deyişle, bir semptomun, diyelim histerik bir semptomun en uç noktası bile doğası gereği deşifre edilmemiştir, bu demektir ki deşifre edilebilir. Semptom bilinçdışına yalnızca geçici olarak tercüme edilebilir olana katılarak yan-

sısa da böyledir.

Tercüme edilebilene teknik olarak gösteren denir. Bu iki boyutu olan bir öğedir. Eş zamanlı olarak yerini alabilecek bir dizi başka öğeye bağlıdır ve art zamanlı kullanıma yani anlamlı bir zincir oluşturmaya uygundur.

Hakikaten de bilinçdışında öznenin farkında olmadığı ve sürekli tekrarlayan gösterenler bulunur. Bu, bugün bu odaya gelmeden önce gördüğüm binaların önlerindeki billboardlarda akan ışıklı reklamlara benziyor. Klinik tedavi uzmanları için o gösterenleri ilginç kılan ise doğru koşullar altında esasında kendileriyle aynı doğaya sahip olan bilinçli dilimize, hakim olduğumuz tüm retoriğe eklenebiliyor olmaları. Bu da tahmin ettiğimizden çok daha geniş kapsamlı. Şimdi işin diyalektik boyutundan uzaklaşacağım.

Şimdi bana bu gösteren öğelerin ne olduklarını soracaksınız. Gösterenleri en basit haliyle, tipografik harfler aracılığıyla anlatacağım.

Harflerin bir anlam ifade etmediğini söyleyebilirisiniz. Ancak bu tamamen doğru değil. Çin harflerini düşünün. Sözlüğe bakarsanız o harfler için bizim sözcüklerimiz gibi azımsanmayacak genişlikte anlamlar bulacaksınız. Bu ne anlama geliyor? Size bu cevabı verirken ne demeye çalışıyorum? Sandığınız gibi değil, çünkü bu demektir ki Çin harflerinin anlamlarının tıpkı bizim sözcüklerimiz gibi toplu kullanım boyutu var.

Açıkçası, anlam kendisini karşı tarafın önceden almış bulunduğu bir kullanımın modifikasyonu olan bir harf veya sözcük dizisinden doğar. Bu her şeyden önce, bu dizinin edindiği her [yeni] anlam, yeni tekrarlardaki gerçeklikler birbirlerine ne ka-

dar yabancı olursa olsun önceden bağlantılı olduğu bir anlamdan geliyor demektir. Bu boyuta tüm gerçekliği şiire dönüştüren metonomi adını veriyorum. Öte yandan bu aynı zamanda her yeni anlamın bir gösterenin diğeriyle değiştirilmesiyle türetildiği anlamına gelir. Bu da gerçekliği şiirle dolduran metaforun boyutudur. Bilinçdışı düzleminde olup biten budur. Yani, eğer belli dilbilimsel yapıların kullanımının dil tanımı için yeterli olduğunu düşünürsek bilinçdışı yapısı gereği bir dildir.

Şiir zaten bu düzlemde işlemez mi? Her şey bizi bu yönde düşünmeye itiyor. Haydi gördüğümüzü sınırlandırmaya çalışalım. Klinik çalışmalar somut dile ve davranışımıza dair gösteren damgası vurabileceğimiz her şeye sızan etkileri göstererek bunu doğruluyor. Bu aranızda az buçuk bilgili olanları psikanalizin çıkış noktasına -rüyaların yorumlanması, dil sürçmeleri ve hatta şakalar- geri götürecek

ve daha ileri seviyedekileri de bilgi birikimimizi artırmaya yönelik çabalara doğru itecektir.

Nasıl yani, arzumuzu hiyeroglif gibi okumamız mı lazım? Hayır. Az önce bahsettiğim rüyalar, dil sürçmeleri, şakalar gibi konularda Freud'un yazmış oldukları-na bakın, arzunun hiçbir zaman açıkça telaffuz edilmediğini göreceksiniz. Bilinçdışı arzu bilinçdışı dili öneren kişi veya şeydir. Bu yüzden konuşan ikincisidir. Bu da demektir ki ne kadar bilinçsiz de olsa doğruyu söylemek mecburiyeti yoktur. Hatta, yalan söyleme imkanının olması esas konuşabilmesi yüzündendir.

Arzu bu dilin asıl niyetine tekabül eder. Fakat konuştuğu müddetçe bilinçten dışlanmış olan özneye sahip bir dilin niyeti ne olabilir? Burada günümüz yorumcularının henüz irdelemeye karar vermediği iyi niyetin ahlaki felsefesi hususunda tamamen

yeni birkaç problem ortaya çıkıyor.

En azından Katoliklerin mümtaz ilgisini konuya çekebilmek için uzun zamandır Freud'un doktrinini Pavlov'un çalışmalarının özüyle karşılaştırmaktan daha iyi bir şey bulamamış bir Thomist [Saint Thomas Aquinas (1225-1274) takipçisi] olan benim için durum bu. İlginçtir ki bu sayede geçmişten bugüne hem yorumladığı kişilerin, yani üniversitede onu doktor unvanına layık gören profesörlerin hem de ihanet ettiği söylenebilecek psikanalist meslektaşlarının övgüsüne mazhar oldu. Şu anda buradaki dinleyicilerimin edebi ve psikanalitik yetkinliğine olan hürmetim nedeniyle kendisine karşı duyduğunuz memnuniyetin psikanalizin etik konusunda masaya çıkardığı zorluklara karşı halden anlar bir sessizlikten başka bir şey olduğunu düşünmüyorum. Dil ne kadar niyetten arınmışsa, gerçek ve akıl ermez haliyle hakikatin ta kendisiyle karıştırılmaya o kadar

müsait olur diyerek başlayabiliriz bu konuda düşünmeye.

Bundan deşifre edilene dek kimsenin hakikati değildir şeklinde bir sonuç çıkarılabilir mi? "Kendinde şey" olarak bilinemezliğinin bilinirliği dışında usla bir alakası olmayan ama yine de bir söz zinciri kadar "kendi içinde" mükemmel bir yapı oluşturan arzu hakkında ne düşünmemiz gerekir? Aynı zamanda dışlanmış içsellik olan mahremiyetin sınırında rehber olarak Freud felsefi geleneğimizden daha yerinde görünmüyor mu?

Belki burada, mistik mezheplerin ve sapkınlıkların rüzgarında savrulmuş Belçika'da mahremiyet dışlanmamıştır. Bu mahremiyet sorunu politik tercihten çok dini sapkınlık olarak görülmüş olabilir ve idam cezaları insanlar için hayatlarından daha değerli olduğunu kanıtlamadan önce sapkınlığın gizliliği insanların hayatların-

da din değiştirme etkisi yaratmıştır.

Şu anda konuştuğum üniversite için bu konunun uygunsuz kaçtığını düşünmediğimi de not düşeyim.

Bu üniversitede -biri mezhepsel, diğeri değil- iki ayrı öğreti akımının beraber yaşayabilmesi şüphesiz gelişmişlik ve hoşgörü göstergesi. Biz de Fransa'da yakın zamanda aynı yolu benimsedik diye yarışmaya çalışırsam ayıp etmiş olurum. Fakat yine de bu ayrılık temsil edilen güçlerin bir tür taklidine yol açıyor. Bunun neticesini acayip bir tarafsızlık olarak nitelendiriyorum. Bu tarafsızlıktan hangi gücün nemalandığını düşünmektense bu güçlerin etkisi altında olan kimsenin zarar görmemesini sağlamak bana daha önemli geliyor.

Hakikat konusunda bu tuhaf bölünme böylece yayıldı. En azından hiçbir mezheple bağlantısı olmadığını söyleyebilen biri

olarak etik konusunda Aziz Paul'ün bir vecizesinin Seneca'nınkiler kadar alıntılamaya değer olduğunu düşünüyorum. Eğer birlikte kullanılmazlarsa ikisinin de verdiği mesajın özünden bir şeyler kaybedeceğine inanıyorum.

Başka bir deyişle, bir bölgeyi haklı bir şekilde de olsa inanç mıntıkası olarak görmenin onu bilgiye gönül verenlerin incelemesinden muaf tutmak için yeterli olduğunu düşünmüyorum. Dahası, inananlar için içinde muhakkak bir bilgi [*un savoir*] vardır.

St. Paul şöyle diyor:

Öyleyse ne söylemeliyiz? Kanun günah mıdır? Tabii ki hayır! Tam tersi, kanun olmasa günahı bilmezdim. Çünkü kanun "Tamah etmeyeceksin." demese tamahkarlığı bilmezdim. Fakat günah Tanrı'nın buyruğunu fırsat bilip içimde her türlü şeytani arzuyu uyandırdı. Çünkü günah kanun olmadan yaşayamaz.

Bir zamanlar kanun yoktu ve ben hayattaydım, ama sonra buyruk gelince günah dirildi ve ben öldüm. Ve gördüm ki hayat getirmesi gereken buyruk, ölüm getirdi. Çünkü buyruktan fırsat bulan günah beni kandırdı, ve böylece beni öldürdü.

[Romans, 7:7-11]

Hala mevcut ve geçerli olmasının yanı sıra bir psikanalist için son derece anlaşılır ve somut olan bu mekanizma hakkında yazılmış bu mesajın söylediklerine inançlı veya inançsız herkes cevap verme ihtiyacı hissedecektir. Doğruyu söylemek gerekirse derslerimin birinde [Seminer VII'de] kendi notlarımı okurken alıntı yaptığımı belirtmeden bu pasaja geçtiğimde öğrencilerim kendi ağzımdan konuşanın artık ben olmadığımı fark ettiler, çünkü sözcüklerin müziği algılanabilir başka bir forma dönüştüren bir ritmi vardı. Öyle de olsa, bu hikayenin müziğinin onlarda yarattığı etki bana şunu kanıtladı; alt yapıları ne olursa

olsun daha önce hiç bu metnin anlamını eğitimlerine eklediğim bu derinlikte duymamışlardı.

Bilimin yükünü hafifleteceğinden emin olmadığı alanları göz ardı etmekte belli bir umursamazlığı vardır. Benzer şekilde dinin de sorular sıkıştırmaya başlayınca, iş biraz zorlaşınca problemi bilime havale etmekte çok aceleci davrandığını düşünüyorum..

Din adamlarının cemaatlerini psikanalistlere yönlendirmesinden şikayet ediyor değilim. Kesinlikle doğru şeyi yapıyorlar. Ancak bana batan ufak bir şey var. Böyle yaptıklarında gönderdiklerinin hasta olduğunu vurguluyor ve analizden menşei kötü bile olsa fayda sağlayabileceğini vurguluyorlar gibi geliyor.

İyi niyetli bazı insanları yaraladığımın farkındayım. Umarım ahirette buna rağ-

men affedilirim, çünkü aynı zamanda bu iyi niyetin kendi içine belli bir niyetsizlik prensibiyle çekilmesini de teşvik etmiş olacağım.

3. Herkesin bildiği gibi Freud su katılmamış bir materyalistti. Öyleyse böylesine kolay ahlaki sorumluluk problemini neden her zamanki gibi faydacılığa başvurarak çözemedi?

Bu yöntem nihayetinde grubun iyiliği için tavsiye edilen davranış alışkanlığına bağlanır. Oldukça basit olmasının ötesinde doğrudur da. Faydanın cazibesi karşı konulmazdır. Öyle ki, insanlar kendilerini diğerlerinin yaşamak için onların yardımına ihtiyaç duyduğuna inandırır ve ellerindekileri onlara vermenin zevki için kendilerini harap ederler.

İnsan sosyalliğindeki en ilginç fenomenlerden biri şüphesiz budur. Fakat en

önemli kısım şudur, faydalı [*utile*] nesne şaşırtıcı şekilde en fazla sayıda kişiyle paylaşma fikrine götürür, çünkü daha en başında insanlara bu fikri veren fazla sayıda kişiye duydukları ihtiyaçtır.

Buradaki en büyük zorluk sağlanan fayda veya etki alanının ahlakla bir ilgisinin olmamasıdır. Freud'a göre ahlak temelini durmak bilmez bir yasağın yerini aldığı hazzın [*jouissance*] bastırılmasından alır. Freud tavrını birçok klasik ahlak kuramcısının, gelenekçinin ve hatta soyalistin aksine hiçbir zaman değiştirmemiştir.

Freud bu iptidai kanunun kökenini algılanabilir düzeyde kalan kritik olayların izlerini takip etmek gibi Goethevari bir yöntemle keşfettiğini iddia eder. Ancak tuzağa düşmeyin; filogenezi tekrar yaratan ontogenez burada herkesi ikna etmek amacıyla kullanılan bir anahtar sözcüktür. Buradaki *onto* gözlerdeki perdedir, çünkü

konu bir varlık olarak birey değil, bu ilişkinin dil üzerinden olduğunu varsayarak öznenin varoluşla ilişkisidir. İnsan soyunun somut dilinin geçmişi burada yeniden keşfedilebilir, zira tarihi boyunca insanın başından geçenler öznenin varoluşla ilişkisini değiştirmiştir. Freud'un yer yer kabul eder gözüktüğü edinilmiş özelliklerin kalıtımı alternatifi dışında özneyi belli bir şekilde dilde temellendiren gelenek budur.

Burada hiçbir yorumcunun gündeme getirmemiş olmasından dolayı şaşkınlık duyduğum bir durumun altını çizmek istiyorum; Freud'un çalışmalarının derinlemesine bağlı olduğu özel Yahudi-Hristiyan geleneğini merkezli etik ve Babanın-Adı'nın işlevi, rolü ve figürü.

Freud'un ölümünden kısa bir süre önce tamamlamasına karşın uzun yıllar boyunca aklını meşgul etmiş derin düşüncelerini yazdığı '*Hz. Musa ve Tektanrıcılık*' adlı

kısa kitabı okuyun. Bu kitap adeta Ödipus kompleksinin yaratımıyla başlayan ve yeterince anlaşılamayıp kötü eleştiriler alan '*Totem ve Tabu*'yla devam eden sürecin bitiş noktası ve tamamlanışı. İçinde sevgi ve nefreti üzerinde yoğunlaştıran baba figürünü bulacaksınız. Etken ve edilgen zulmüyle göze çarpan, muazzam ve fevkalade bir figür bu.

Freud'u bu imajı yaratmaya iten ailesi, çocukluğu, küçük ailenin dayanıklı bir ırkın mensubu üretken ve çalışkan babası yaşlı Jacob Freud gibi kişisel sebepleri uzun uzadıya tartışabiliriz. Ancak burada önem teşkil eden Freud'un psikolojini incelemek değil.

Bu konuda söylenecek çok şey var. Bana göre psikolojisi olabildiğince feminendi. Bunun ipuçlarını biyografisinin yazarı öğrencisi Ernest Jones'un "hanımköylü" olarak tanımladığı karısına karşı

bağımlılık raddesine varan olağanüstü bir tek eşlilik isteğinde görebiliyorum. Günlük hayatında Freud'u bir baba olarak düşünemiyorum. Ödipus dramasını gerçek anlamıyla deneyimlediğini düşünmüyorum. Yalnızca Dante'nin de bir yerlerde yazdığı tabiri kullanırsak fikir annesiydi.[1]

Yarın akşamki konum, benim Freudyen Şey adını verdiğim olgu ise en başta Freud'un Şey'idir, yani niyet-arzunun taban tabana zıttıdır. Bizim için esas önemli olan Freud'un bu Şey'i nasıl keşfettiğini ve hastalarına doğru izini takip etmeye nereden başladığını tespit etmek.

Totem ve Tabu fobik nesne ve fobik nesnenin Freud'u Baba'nın işlevine yönlendiren işlevi hakkındadır. Bu işlev arzunun tümgüçlülüğüyle korunumu ve bu arzunun bir kenara bırakılmasına yol

---

1 "*Mère Intelligence*" aslında Paul Valéry'nin *Poésie*'sinden alınmıştır.

açan bir yasağın bağıntılı prensipi arasında bir kırılma noktası tesis eder. Burada arzunun gücü dediğimiz şeyi belli analitik geleneğe mensup kişilerin yazdığı düşünce gücüyle [majik düşünce de diyebiliriz] karıştırmayalım. Bu iki prensip etkileri farklı olsa da beraberce güçlenir ve zayıflar. Arzunun tümgüçlülüğü özneyi takip eden bir koruma korkusu oluşturur ve yasak, bir Öteki'ye, kendi bildirdiğinin neyi desteklediği hakkında hiçbir fikri olmayan bilinçdışına transfer etmek için arzunun ifadesini özneden uzaklaştırır.

***T**otem ve Tabu*'nun bize öğrettiğine göre babanın arzuyu etkili bir şekilde yasaklayabilmesinin tek nedeni ölü ve dahası ölü olduğu gerçeğinden bihaber olmasıdır. Modern insanı Tanrı'nın ölü olduğunu bildiğine inanan insan olarak görürsek Freud'un modern insana sunduğu mit budur.

Freud neden böyle çelişkili bir tutum takınıyor? İnsan arzusunun gittikçe tehditkar bir hale geldiğini ve bununla birlikte yasağın da gerekliliği ve sertliğinin arttığını göstermek için. Tanrı öldüğüne göre, artık hiçbir şeye izin yok. Ödipus kompleksinin çöküşü babanın ardından tutulan yastır, ancak bu da bizi kalıcı bir sonuca götürür; yani süperego dediğimiz kimliğe. Sevilmemiş baba kişinin kendini suçlamasının yığıldığı kimlik haline gelir. Freud böylece bizi kendi kanıt silsilesini antik bir mitle dokuduğu bir noktaya getirir. Bu mit mahvolmuş dünyanın yaralı, kayıp veya hadım edilmiş esrarengiz Kral'daki bir şeye tabi olduğudur.[2]

Babanın işlevinin neyi temsil ettiğini en ince detayına kadar incelemeli ve en hassas ayrımları göz önünde bulundurmaya özen göstermeliyiz; özellikle de sembolik olgu olarak nitelendirdiğim, nevroz yapısının

2 Kronos ve Uranüs

merkezini belirleyen sapma veya eksikliklerin yan ürünlerine ev sahipliği yapan yasakları koyan ve kuralları uygulayan yetkili merci baba ile Freud için daima göz önünde ve canlı olmasına rağmen çağdaş analizlerin devamlı gözardı ettiği gerçek babanın tesiri arasındaki ayrımları. Bu tesir iyi ve faydalı olduğunda bile işlevsel olarak tahrip edici ve hatta kötücül sonuçlara yol açabilir.

Zamanımızın azlığından dolayı konuyla ilgili klinik olarak kanıtlanmış detaylara giremiyor ve sizi aydınlatamıyorum. Her ne kadar kişisel bir dini eğilime veya inanca sahip olduğuna dair iddiaları yalanlamış olsa da eğer Freud'un etikle ilgili ön plana koyduğu bir şey varsa bu muhakkak göz önünde bulundurmamız gereken belli bir sahnede oynanan bir dramdır demekle yetinelim. Freud bu şekilde ifade edilen herhangi bir deneyimi dini olarak nitelendirmeye tenezzül etmez, çünkü bunu ev-

rensel olarak değerlendirir. Ama yine de bu konuda kullandığı ifadelerde Yahudi-Hristiyan dini geleneğinin tarih içinde geliştirip kullandığı terimlerden faydalanır.

Freud için tektanrıcılığın önemi nedir? Freud tüm öğrencileri gibi tanrıların sayısız ve arzu nesneleri gibi değişken, adeta yaşayan metaforlar olduğunu bilir. Fakat tek Tanrı için bu geçerli değildir. Freud eğer tek Tanrı prototipini Akhenaton'un gerçekleştirdiği Mısır din devrimindeki tarihi Güneş modelinde arıyorsa, bu kendi geleneğinin On Emir'i veren ruhani Tanrı modeliyle bir bağlantı kurmak içindir.

Şey'in psikolojisi fenomeninin ırksal kökenini reddetmek amacıyla Musa'yı Mısırlı sayması Freud'un ilk modeli benimsediğini gösterir. İkinci modelle de Freud görünmez olanın üstünlüğünü ifade eder. İnanç ve yasa üzerine kurulu baba-çocuk ilişkisinin gözle görülür bedensellik

üzerine kurulu anne-çocuk ilişkisinden öncelikli bulunması Freud'un karakteristik özelliğidir. Bunlar Freud'un kendi tabirleri.

Baba'nın işlevinin yüceltilebilir değeri, sonuçlarının su yüzüne çıkardığı sözel, hatta şiirsel formuyla aynı anda vurgulanır. Çünkü Freud daha formalist bir papazlık geleneği tarafından bastırılmış olan tektanrıcılığın yıllar geçtikçe İsrail tarihinde yeniden belirmesini peygamber geleneğine dayandırır. Kutsal Kitap'a uygun bir imgeyle bu dönüş temelde kurtuluş dramındaki ilkel Baba figürüne saldırının tekrarlanmasını mümkün kılan yolu açmıştır ve bu saldırı enikonu cüretkarlaşmıştır. Hala Freud'un söylediklerini özetliyorum.

Freudyen teorinin cesaret, ilgi ve gerçek soruyla yüzleşmeyle ilgili söylediklerinin yanında Freud'u Tanrı'nın varlığına inanmama veya yokluğuna inanma konusunda suçlamanın pek önemi kalmadığını

düşünüyorum. Teorinin bu temel özelliklerinin altını çizmemin nedeni budur. Söz konusu dram evrensel insan ölçeğinde sahneye konmuştur. Bu bağlamda Freud iddialı bir şekilde tüm etik çerçevenin, en azından İsa'nın Taklidi yolunda ilerleme amacı gütmeyen tüm sistemlerin ötesine geçer.

Freud'un yolu insan düzeyindedir diyebilir miyiz? Böyle bir şey söylemeyi pek istemem. Yarın Freud'u hümanist geleneğe göre konumlandırmaya çalıştığımı göreceksiniz diye düşünüyorum.

Bu bağlamda bana göre insanın yazgısı *ananke*'sinin, yani zorunluluğunun olduğu her yerdeki bir *logos* tarafından belirlenir. Bu *logos* bir üstyapı değildir. Daha çok bir altyapıdır; çünkü niyeti besler, insan olmanın eksikliklerini ortaya koyar ve hayatı çile ve fedakarlıkla yontar.

Hayır, Freud'un görüşü hümanist de-

ğildir. Bu tabiri kullanmamıza izin veren hiçbir şey yok. Ancak hoşgörülü ve ılımlıdır. Sözcüğün günümüzde edindiği nahoş anlamlara rağmen insancıldır diyelim. Ancak ilginçtir ki, ilerici değildir. Ne içkin bir özgürlüğe, ne bilinçliliğe ne de kitlelere inancı vardır. Bu bakımdan Freud şaşırtıcı bir şekilde burjuva katmanının etik anlayışından ayrılır. Ancak nasıl tıpkı diğerleri gibi ahlaki düzen ve devlete hizmeti öngören Doğu'da hüküm süren etik gibi günümüzde var olan her sisteme karşı isyan edemeyecekse, burjuvanın etiğine da isyan edememiştir.

Freud'un görüşü bundan tamamen farklıdır. Acı ona göre kendi başına işe yaramazdır. Uygarlığın hoşnutsuzluğu ona göre şuna varmıştır: Gittikçe kötüye varmak uğruna çekilmiş onca acı. En iyi insanlar kendilerinden en çok şey bekleyenlerdir. Bu noktada kitlelere olduğu kadar elit tabakaya da birkaç dakika rahat verelim.

Bu amansız diyalektiğin ortasındayken bu gülünç bir inkar değil mi? Yarın böyle olmadığını göstermeyi umuyorum.

Antik Yunan geleneğinin öğretisine göre ahlak üç katmanlıdır; en yüksek iyi, [*Summum Bonum*], namus ve fayda.

Freud'un bakış açısına göre zevk en yüksek iyi değildir. Ancak ahlak zevki reddetmez. Freud iyi diye bir şeyin olmadığını ve en yüksek iyinin gösterilemeyeceğini belirtir.

Freud'un niyeti psikanalizi günümüz için bir namus el kitabına dönüştürmek değildir. Jung'dan ve Jung'un şaşırtıcı bir şekilde Katolik ve hatta Protestan çevrelerde sanki pagan bilgeliği veya kocakarı büyücülüğü Tanrı'ya giden yolları yeniden açabilecekmiş gibi rağbet gören dindarlığından olabildiğince uzaktır.

Suçluluk duygusunun köklerini hiçbir

bireyin ne hesabını verebileceği ne de hesabını vermek mecburiyetinde olduğu asal bir suçla bağlantılı olduğu bilinçdışı düzeyden aldığını bize Freud'un öğrettiğini unutmayalım. Arzu söze dökülemezken bile artık dilin ölçeği olduğuna göre, suçluluk insanın içinde en derininde yatar.

Eminim burada beni durduracaksınız. Bir düşün, ne diyorsun sen? Olumsuzun olmadığı yerde mantık mı olur? Kesinlikle, Freud bilinçdışında olumsuzun olmadığını söyledi ve gösterdi; ancak konuyu titizlikle incelersek olumsuzun esasında bilinçdışından geldiğini görürüz. Fransızcada cümlenin anlamı için illa gerekmeyen kulak tırmalayıcı "*ne*" ifadesi bunu güzel bir örneğidir. "*Je crains qu'il ne vienne*" cümlesi gelmesinden korkuyorum anlamına gelir, ancak aynı zamanda gelmesini ne denli istediğimi de ifade eder. Freud bize arzu ve arzunun hükmünün el ele dolaştığı gerçeğin düğümünün kalbinden seslenir.

[Fransızcada düğüm (*neoud*) ve değil (*ne*) sözcüklerinin telaffuzu aynıdır.] Bu sayede arzunun doğasının insanın varoluşundaki [*l'etant*] payı insanın olmak istediği şeyden daha azdır.

Freud, insan ve esrarengiz bir şekilde kendisiyle de zıt düşen doğa arasında bir uzlaşmayı ve insanın içinde bulunduğu ızdıraba aklın kısıtlı vaktiyle ara verebileceğini belirtir. Umarım bunu size gösterişe veya reform ateşine kapılmadan ve Erasmus'un da değindiği gibi artık kendini bile aşmış bir akılsızlık veya çılgınlığa düşmeden gösterebilirim.

II.

Psikanaliz Günümüzün Gerektirdiği Türden bir Etik Oluşturabilir Mi?

Monsenyör, Bayanlar ve Baylar,

Dün gece sizi Freud, etik konusundaki tavrı ve amacının samimiyeti ile ilgili birkaç üstünkörü değerlendirmeyle bıraktım.

Freud'un Hristiyanlığın "Komşunu kendin gibi seveceksin" emrine zannettiğinden çok daha yakın olduğunu düşünüyorum. Bunu, aşırı ve buyurucu bulduğu için ya da kendine Hristiyan diyen bir toplumda bile bariz sonuçları yüzünden dalga geçilen bir öğreti olması nedeniyle asla kabul etmemiştir. Ancak hakkında çalışmalar yaptığı da bir gerçek.

Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları adlı hayret uyandıran eserinde bu konu üzerinde du-

rur. Metnin tümü ifadedeki "kendin gibi" kısmını irdeler. Maske düşürenlerin sahip olduğu türden şüpheci yaklaşımı Freud'un "kendin gibi" demeden önce duraklamasına neden olur. Burada söz konusu olan sevginin önemidir. Freud öz-sevginin ne kadar olumlu etkileri olduğunun farkındadır, hem de sanrıların içten kaynaklandığını bilen biri olarak herkesten fazla. Yazdığı şudur, "*Sie lieben also den Wahn wie sich selbst*", sanrılarını da kendileri gibi severler. Bu güce "narsizm" teşhisi koymuştur ve bu gücün psikanalistleri bocalatan gizli bir diyalektiği vardır. Bunu kavramsallaştırabilmek için psikanalitik teoriye simgesel, imgesel ve gerçek arasındaki tamamen metodolojik ayrımı soktum. Şöyle anlatayım:

Şüphesiz kendimi yaşamın doyumsuzluk ve kararsızlığıyla çalkalanan, kabarıp alçalan daimi bir tutkuyla seviyor, bir yandan da bu tutkunun dibinde, bütünlüğünü tuzla buz edip etrafa saçarak devamlı ye-

nileyen yaranın pansumanını yapıyorum. Başka bir deyişle, bedenime Freud'un fiziksel enerjinin merkezine oturttuğu karakteristik enerjiyle bağlıyım, yani Freud'un libido adını verdiği, bedenleri üreme amacıyla birbirine iten Eros'la.

Ancak zihinsel bir şehvetle bağlanmış olduğum bir ego olduğu müddetçe sevdiğim şey nabzı ve çarpıntıları bariz bir şekilde kontrolümün dışında olan bedenimin kendisi değil, bana bedenimi *Gestalt*'ıyla, formuyla gösteren yanıltıcı bir imge. Ben ne denli çirkin, ufak ve acınasıysam o da o denli güzel, büyük, güçlü. Kendimi yanlış tanıdığım ölçüde sevebiliyorum. Aslında küçük harfle başlayan bir ötekiyi [*autre*] seviyorum. Bu yüzden öğrencilerim bu terime "küçük öteki" adını veriyorlar.

Benzerimde sevdiğim tek şeyin onda gördüğüm kendim olması gayet doğaldır. Psikanalizin bize öğrettikleri hakkın-

da belirttiklerim yalnızca nevrotik bağlanımda değil, özgeciliğin ister eğitici veya ailevi, ister hayırsever, ister totaliter veya liberal her türlü yaygın, genel çeşidi için geçerlidir. İnsanın aslında istediği, zavallı yaratığın geniş sağrısında özgeciliğe tepki olarak bir titreşim görmektir ve öz-sevgisi [*amour-propre*] dışında aktardığı hiçbir şey yoktur. Bu sevgi, varsayılan meziyetlerini araştıran ahlak kuramcıları tarafından aşırı ve hatta debdebeli örneklerinde kuşkusuz uzun zaman önce fark edilmiştir. Ancak psikanalitik inceleme sayesinde egoyu deri bir tulumla [*autre*], avken avcı olan karanlığın korkunçluğuyla, ve görsel formunun boşluğuyla [*vanité*] özdeşleştirebiliyoruz. Bu "ayna evresi" tabiriyle ifade ettiğim şeyin etik çehresidir.

Freud'dan öğrendiğimiz üzere ego üst üste kabuklar gibi yığılmış kimliklerden meydana gelir. Bu kabuklar hazır giyim etiketi de taşısalar tuhaf kombinasyon-

lar oluşturan bir tür gardrop gibidirler. İnsan hayali formlarıyla özdeşleşebilmesi nedeniyle yanıltıcı olsun olmasın özyeterlilik kılığına kaçınılmaz bir şekilde aldanır ve varlığının özünü ayırt edebildiğini sanısına kapılır, ne var ki bu imge katiyen kişinin kendisini içermez. Eğer sabit bir imgeyse, ancak yüz buruşturmaları, esnekliği, parçalanması ve koparılan parçalarının rüzgara savrulmasıyla dünyadaki yerini anlamaya başlayabiliriz. Yine de dünyanın kendi suretinde yaratıldığına inanmaktan vazgeçmesi ve harıl harıl bütün dünyaya yaydığı gösterenler formunda bu suret vasıtasıyla yeniden keşfettiği şeyin bu dünyanın tözü olduğunun farkına varması uzun zaman almıştır.

Burada doğal bilimsel düşüncenin ve bugün gibi bir zamanla boy ölçüşebilecek düzeyde bir etiği sorgulamanın kritik öneme sahip olduğunu görebiliyoruz.

Bilimsel düşünce, sezgilerimiz ve dünya bir zamanlar uyum içinde olmuşsa bile, bu uyumu yeniden sağlayabilecek aşkınsal bir estetikten geriye hiçbir şey kalmadığını ortaya çıkarmıştır. Bundan böyle somut gerçeklikle evrensel insan arasında bir analoji kurulamaz. Somut gerçeklik tümüyle ve her anlamda insandışıdır. Artık elimizdeki bir *co-naissance* ["bilgi" anlamına gelen *connaissance* ve "doğma" anlamına gelen *naissance* ile yapılmış bir kelime oyunu] veya bizi görünüşlerin benzerliğine götüren bir ortak-doğallık problemi değildir. Yerde ve gökte neyin ne olduğunu biliyoruz -ki Tanrı ikisinde de değil- ve problem teknolojimizin [*techniques*] yarattığı ayrışımlardan doğmaktadır.

Belki beni düzeltmek isteyeceksiniz ama teknoloji derken kastettiğim, "İnsanlığa hizmet eden insan teknolojisi." Tabii ki merkezinde bir bakıma özgür bırakılmış

bilim yatsa da teknoloji mükemmelliğiyle sonsuzluğunu işaret eden kürelerin ve insan eyleminin kalbinde hissedilen o gücün zarif *Gestalt*'ının antropomorfizmini bir kenara bırakarak bir yararlılık boyutu da edinmiştir.[3]

Bilimimiz küçük işaretlerin ve denklemlerin bilimidir. Newton'ı haklı Descartes'ı haksız buldukça kavranamaz olanı ele alır. Bu tür bir bilimin atomsal bir hal alması tesadüf değildir, çünkü gösterene atomcu bir yaklaşımın ürünü olarak yapılandırılmıştır. İnsanlar psikolojiyi de bu atomculuk çerçevesinde yeniden inşa etmek istediler, ancak iş kendimizi anlamaya gelince karşı çıktık. Aynı atomculuğun bizim içimizde de yaşadığının ayırdına varamadık. Bu nedenle Freud tamamen katılıp katılmadığını

3 Kopernik (daha doğrusu Kepler) devrimine bir gönderme. Gökteki cisimlerin mükemmel yuvarlak yörüngeleri olduğu inancını terk etme. Benzer olarak bilinci insan eyleminin merkezinden eden Freud devrimi.

söyleyemesek de, konuya psikolojik atomculuk kuramlarıyla giriş yapar. Freud için çağrışım öğeleri deneyimle arındırılması gereken düşünceler değildir. Onları her şeyden önce yapının gizli, radikal kısmıyla ilişkili gösterenler olarak görür. Bu kısım, bir şeyin başka bir şeyin yerini almak kaydıyla onu temsil ettiği değiştirim sürecinin en önemli noktasıdır.

Burada "temsil" sözcüğünün anlamı resimdekinden tamamen farklıdır. *Anschauung*'da gerçek [*réel*] bize bir tür striptiz yapmaktadır.[4] Dahası, Freud bilinçdışının dokusundaki temsil edeni vurgulayan *Vorstellung* sözcüğünü kullanmaktan kaçınıp bastırılanın altını çizen *Vorstellungsrepräsentanz* sözcüğünü tercih ederek bu ayrımı açıkça ifade eder.

Burada daha fazla detaya girmeyece-

4 *Anschauung* Almancadaki *anschauen* fiilinden gelir. Bir sanat eseri bağlamında bakmak, seyretmek anlamına gelir.

ğim. Amacım felsefi bir yapıya kaymak değil, tecrübemin en yakınımdaki örnekleri arasında yolumu bulmak. Tecrübeme tanık göstermek için, ağızlarından "anlamak" lafını düşürmeyenlerin kaçınılmaz akıbeti olan anlayış kıtlığından olumsuz değerlendirmeler yapmış ehemmiyetsiz eleştirmenlere rağmen Freud'a başvuruyorsam, çalışmalarında Freud'un dediğiyle [*dire*] bizim için keşfettiği Şey arasında düşünce tarihinde ender rastlanan bir bağlaşım, bir uyuşum bulduğum içindir. Çalışmalarının berraklığına söylenecek söz zaten yok, ama bizim için keşfettiklerine bakarak orada burada yaptığı bilinçlilik vurgusunun ikinci planda yer aldığını söyleyecek kadar ileri gideceğim.

Freud'da temsiller artık Apollo'daki temsiller değildir. Artık temel bir hedef noktaları vardır. Nörolojik aygıtımız içimizde ihtiyaçlarımıza cevap bulacak halüsinasyonlar görmemizi sağlayacak şekilde

çalışır. Bir kayaya yapışmış bir istiridyenin reaksiyon tipini düşündüğümüzde büyük bir ilerleme kaydetmiş olduğumuz söylenebilir belki, ancak bizi beğeniye bağlı bir deneme yanılma yönteminin merhametine bırakması açısından tehlikelidir. Son tahlilde rüya görmediğimizden emin olmak için kendimizi çimdiklememiz gerekir. Freud'un ruhu yöneten çift yönlü ilke hakkında ifade ettikleri için şöyle bir şema sunabiliriz; haz ilkesi ve gerçeklik ilkesi, zira insanın dünyayla sözümona doğal ilişkisinin fizyolojisi bu iki ilkede ifade edilmektedir.

Böyle bir davranışsal adaptasyon teorisinin bakış açısının yarattığı çelişkinin üzerinde çok durmayacağım, çünkü bu teori yeniden belli bir davranış bilimi mefhumu oluşturma amacı güder. Freud içindeki bütünüyle bilinçdışı etkileri keşfettiğine göre, bu [fiziksel] aygıtın şemasında etkin işleyişinin bize ne sunduğunu görmeliyiz.

İnsanlar bilinçdışının çift yönlü ilke düzeyinde yanında getirdiği evirtimi olduğu haliyle algılamadılar. Bune evirtim yerine bu ilkelerin normal şartlar altında ilişkili olduğu öğelere bir itiraz da diyebiliriz.

Gerçeklik ilkesinin işlevi ihtiyacın giderilmesiyle ve özellikle kendisine episodik olarak bilinç vasıtasıyla bağlanmış olanla ilgilenmektir. Bağlı olduğu öğeler ilkel narsist imgeyi ilgilendirdiğinden bilinç en önemli duyu olan görmeye bağlıdır. Buna karşılık, muhakeme yeteneği de dahil olmak üzere düşünme süreçlerinin tümü zevk ilkesinin hükmündedir. Bulundukları bilinçdışından yalnızca dilin kuramlaştırmasıyla çıkarılır ve düşünülür hale getirilirler. Düşünülebilir olmalarının yegane gereksinimi dün de söylediğim gibi halihazırda dilin yapısına uygun olarak düzenlenmiş olmalarıdır.

Bilinçdışının var olmasının asıl nede-

ni insanın varlığını bir cahillik halinde sürdürdüğünün içten içe farkında olmasıdır. Bu demektir ki iştah, sempati veya zevk gibi insanda uyanan her türlü duygu zihnindeki bir bölmeyi pas geçer ve insanın maruz kaldığı her deneyimin önceden olumlanmış bir gösterenin rehberliğinde yöneldiği Şey'den kaçınır.

Bunların hepsini Freud'un Fliess'le mektuplaşmalarını oluşturan *Entwurf*'undan [Bilimsel bir Psikoloji Projesi] eşeleyip çıkarmadım. Orada yeterince açık, fakat değeri ancak çürütülemez bir uygulamaya giden yol açan fikrin ana hatlarının göstererek anlaşılabilir. Freud'un *Wissbegierde* dediği dilimize "bilme aşkı" olarak çevrilebilecek *cupido sciendi* ile libidonun nihai yönelimi arasında gösterdiği yakın ilinti, etkisini bütün çocukların gelişimindeki sayısız belirleyici özellikte gösteren geniş çaplı bir olgudur.

Yine de bu Şey bir nesne değildir ve asla olamaz. Çünkü sonu [*terme*] ancak varsayımsal bir özne anlamlı yapının ardında gözden kaybolduğu (sona erdiği değil) takdirde bu öznenin bir bağıntısıdır. Gerçekten de, niyet bu yapının daha özne konuşmaya başlamadan önce de var olduğunu gösterir ve herhangi bir onaylanma talebinde bulunmadan önce kendisini taşıyıcıya söz aracılığıyla gerçek kılar. Buradan hareketle Şey, dili kullanan ve kendini sözle ifade eden her canlının dilin dünyada kendini dışa vurmasından çektiği acıyı işaretler. Böylelikle varlık yaşama Eros'unun bütünleştirici itkisinin [*tendance*] sınırlandırmasıyla karşılaştığı her yerde görülür.

Freud'un çalışmalarındaki bütünlüğe yönelik bu itki organizmasal veya biyolojik seviyededir. Ancak, doğal bilimlerin en genci biyoloji dendiğinde anladığımız şeyle alakası yoktur. Bedenin başlıca deliklerinin erotikleştirilmiş bir yansımasıdır.

Freud'un insanların oral, anal veya genital sözümona "nesne ilişkileri kuramı" çıkarımı yapmak istediği cinsellik tanımı budur. Bu nesne ilişkileri kavramı tam olarak karışıklık diyemesek de derin bir muğlaklık içerir. Çünkü doğal bir bağıntıya gelişimsel normlar kisvesi altında kamufle edilmiş karakteristik bir değer atfeder.

Bu tip karışıklıklar yüzünden, İsa'nın "ağır yükler bağlayıp insanların sırtına yükleyenlere" [Matta 23:4] ettiği beddua insanın tatminsizliğinin kökeninde kişisel bir eksikliğin [*tare*] yattığı ön kabulüne sıcak bakanlara bir darbedir.

Freud, sevgi bağlamında değer yitiminin sebeplerini kaç asırlık ontolojik safsatalardan çok daha başarılı bir şekilde tespit etmekle birlikte, bunları önce Ödipal drama bağlamıştır; başka bir deyişle, öznedeki daha derinde bir bölünmeyi ortaya koyan dramatik bir çatışmaya, bir *Urverdrangung*'a, yani arkaik bir bastırma-

ya. Böylece, şefkat adını verdiği akışın ve arzunun yollarını ayıran ikincil bir bastırmaya yer bıraksa da Freud'un hiçbir zaman doğası gereği yapısal bu çatışmaya radikal bir çare sunacak cesareti olmamıştır. Şimdiye kadarki ilkel veya modern tüm karakter tipolojilerinden ayrılan libidinal tipler olarak nitelendirdiği sınıflandırmasının amacı insan cinselliğinde katiyen onulmaz derecede çarpık bir şeyler olduğunu kanıtlama noktasına geldiğini açıkça ortaya koymaktır.

Freud'un azılı din karşıtı bir *Aufklärung* [aydınlanma] yandaşı olduğunun bilinmesine rağmen Ernest Jones'un büyük hayranlık duyduğu ustasını yazmış olduğu ölüm ilanında ister istemez kilise düşünürlerinin himayesine yerleştirmesinin nedeni kuşkusuz Freud'un kader anlayışıdır.

Devam edelim. Modern uygar insanın yaşamının her yanına nüfuz eden tedirginliğin sorumlusunu cinsel ahlak olarak

görse de, Freud hiçbir zaman bu ahlak anlayışını daha düzgün yapılandırmaya dair sunabileceği genel bir çözümü olduğu iddiasında bulunmaz.

Psikanalistlerin kişinin [gerçeklikle] libidinal iletişimini ölçmek için icat ettikleri nesne, standartıyla tüm gerçekliğin öznenin dünyayla ilişkisinin bir cinsi olduğu bilgisini verdi. Bu ilişki doymak bilmez ve zapt edicidir; veya insanlar ahlakileştirme niyeti taşıyan bir terim kullandıkları için Fransa'daki psikanaliz savunucularının en başından beri süsleme ihtiyacı hissettikleri, genital ilişkinin huzurlu gelişini haber veren özgeci veya özverili bir "adanmışlık" [*oblative*] tabiriyle de nitelendirilebilir. Yazık, insan arzusunun temel sapıklığını duygusal gerileme anlamına geliyor diye genital öncesi evrenin karanlığına bastırmak psikanalistin görevi midir? Kadim gizemlerden öğrendiğimiz "Eros kara bir Tanrı'dır" gerçeğini unutturmak mıdır görevi?

Söz konusu nesne ancak hüsranın analizin yumuşatma işini üstlendiği etkileri için kabataslak bir suçlama yolu çizer. Yaptığı bir tek analizin ortopedik kullanımının zenginlik ve eşsizliğine gölge düşürdüğü çok daha komplike sekansları gizlemektir.

Fonksiyonunun temel eşitsizliğindeki fallusun eşsiz, iktidarlı rolü Öteki'nin hadımının üstesinden gelmenin iki yolunda yer alır. Erkeklik diyalektiği, "o yoksa erkek de yoktur" cümlesiyle formüle edilebilir; halbuki dişilik erken yaşta bir eksiklik hissi yaşar ve sonuç olarak yaptığı doğumun meyvesinin biyolojik cinsiyeti ne olursa olsun onda fallusun sembolik varlığını arzular.

Daha önce değindiğim Osiris'in parçalanmasında ayrılan üçüncü obje fallus arzunun fantezilerine müdahale etmesi veya içine yedirilmesine bağlı olarak en gizli metonomik işlevi gösterir.[5] Bunun-

5 Set tarafından parçalara ayrıldıktan sonra ka-

la bu fantezinin, bilinçli dilde ego olarak konuşan öznenin kimliğine tekabül eden bilinçdışı zincirin düzeyinde olduğunu söylemek istiyorum. Fantezide özne kendisini Öteki düzeyinde nasıl istiyorsa öyle hisseder. Bu sefer büyük harfli Öteki'dir; başka bir deyişle sığınacağı liman ve bilinç olmadan gerçek olduğu yerdedir. Burada, arzu denen katı yoklukta kendisini yaratır.

Arzunun nesnesi yoktur. Olduğunda da garipliklerinin gösterdiği üzere normal ya da değil, anlık ya da kalıcı bir şekilde Şey'in sınırlarını göstermeyi becermiş tesadüfi ve geçici bir nesnedir. Başka bir deyişle Şey insanın tutkusunun daha kısa veya daha uzun geçişlerle ve periyodik dönüşlerle etrafındaki kasılmasını sıkılaştırdığı hiçliktir.

Hiçlik tutkusuyla dolu ağız saplantısı anoreksiyada kişi sevgiyi yansıtan bir tür eksiklik arzular. Pintinin tutkusu sevgili

rısı İsis Osiris'in penis dışında bütün parçalarını bulup onu hayata döndürür.

sandığının içindekilerin indirgendiği hiçliğedir. Eksik olmayı bu hiçlikle buluşturan cinsel ilişki olmasa insanın tutkusu nasıl tatmin olurdu?

Bu nedenle bir kadın hem ihtiyacını hem de eksikliğini gideren kişiden içten içe hoşnut olabilir. Fakat ihtiyaçlarının giderilmesi bir kadınınkinden daha garanti olsa da erkek onun ötesinde olmak-isteğini arar ve bu nedenle değişkenliğe ya da daha kesin olmak gerekirse arzu nesnesini çoğaltmaya meyillidir. Eşcinsellikte fetişizmle bu çoğaltmanın ilişkisi psikanalitik teoriye her zaman isabetli ve düzgün bir şekilde aktarılmamışsa da analitik uygulamada merakla incelenmiştir.

Ancak yine de iş hazza gelince kadınların kayırıldığını düşünmüyorum. Yaşadıkları zorluklar arz yetersizliğinden kaynaklanıyor değil, büyük ihtimalle daha derin. Ekibimiz Dutch Society of Psychoanalyis'le yakın bir zamanda bu konuyla ilgili ortak

bir çalışmaya başlayacak olsa da, burada daha fazla ayrıntıya girme niyetim yok.

En azından hiçliğin bizi cinselliğimiz ve varoluşumuz konusunda sorguya çektiği içimizdeki boşluktaki topolojik zincirleri size aktarmayı başarabildim mi? Burası komşumuzu kendimiz gibi sevdiğimiz yer, çünkü aynısı onun içinde de var.

Elbette başka hiçbir şey bize bu yer kadar yakın değil. Dini vurgularına rağmen Sürrealistlerin babaları arasında saydıkları bir şairin sözlerini ödünç alacağım. Bahsettiğim şair *Humilis* adını kullanan Germain Nouveau.

Frère, ô doux mendiant qui chantes en pleinvent,
Aime-toi, comme l'air du ciel aime le vent.

Frère, poussant les bœufs dans les mottes de terre,
Aime-toi, comme aux champs la glèbe aime la terre.

Frère, qui fais le vin du sang des raisins d'or,
Aime-toi, comme un cep aime ses grappes d'or.

Frère, qui fais le pain, croûte dorée et mie.
Aime-toi, comme au four la croûte aime la mie.

Frère, qui fais l'habit, joyeux tisseur de drap,
Aime-toi, comme en lui la laine aime le drap.

Frère, dont le bateau fend l'azur vert des vagues,
Aime-toi, comme en mer les flots aiment les vagues.

Frère, joueur de luth, gai marieur de sons,
Aime-toi, comme on sent la corde aimer les sons.

Mais en Dieu, Frère, sache aimer comme toi-même
Ton frère, et, quel qu'il soit, qu'il soit comme toi-même.

[Kardeşim, ah tatlı dilenci rüzgarda şarkı söylersin,
Kendini sev, gökteki havanın rüzgarı sevdiği gibi.

Kardeşim, arasında toprağın öküzlerini sürersin,
Kendini sev, tarlalarda toprağın dünyayı sevdiği gibi.

Kardeşim, kan kırmızı üzümlerden şarap yaparsın,
Kendini sev, asmanın altın salkımlarını sevdiği gibi.

Kardeşim, dışı altın içi ak ekmekler yaparsın,
Kendini sev, fırında dışın içi sevdiği gibi

Kardeşim, kumaş dokur, neşeyle örgü örersin,
Kendini sev, yünün kumaşı sevdiği gibi.

Kardeşim, kayığınla mavi yeşil suları yararsın,
Kendini sev, derin denizin dalgaları sevdiği gibi.

Kardeşim, flüt çalar, şen şakrak müzik yaparsın,
Kendini sev, yayın sese duyduğu sevgi gibi.

Ama Tanrı için, Kardeşim, kardeşini sevebil,
Kendin gibi, her ne olursa, kendin gibi bil.]

Komşunu sevme emri işte böyledir.

Freud'un burada bu duanın üstüne küçük dilini yutmuş bir şekilde kalmaya hak-

kı var. Çünkü psikanalitik uygulamanın gösterdiği ve analizlerin kesin bir keşif olarak ifade ettiği üzere nefretin komşuya duyulan sevgiyi bir gölge gibi takip etmesine yol açan duygusal bir ikilem var, çünkü komşu aynı zamanda bize en yabancı olan.

O halde nasıl olur da, başına bela olup onu tanımamızı sağlayacak tek feryadı ağzından alma amaçlı sınavlara tabi tutmayız? Kant tamamen burjuva pratik zekasının evrensel bir kural olarak farz edilmesi halinde neye tosladığını nasıl görmüyor? Bunun için verdiği kanıtların insanın güçsüzlüğü dışında desteği yok. İnsanın güçsüzlüğü de Sade'nin sunduğu çıplak bedeni kabul ediyor; herkes için sınırsız haz. Bunun için sadizmden fazlasına, mutlak ya da başka bir deyişle imkansız bir sevgiye ihtiyaç var.

Şu anda Seminer'ime katılanları üzerinde durmaya yönelttiğim yüceltme işlevinin anahtar noktası bu değil mi? İnsan Şey'le

çeşitli şekillerde uzlaşmaya çalışır. Temel sanatlarda onu eskiden beri süregelen ittifaklarının temellendiği vazonun boşluğunda resmeder; din içinde Şey'e karşı korku uyandırır ve ondan belli bir uzaklıkta durmasını sağlar; ve bilim, Şey'e inanmadığı halde şu anda gördüğümüz üzere onun asli habisliğiyle yüz yüze gelmiştir.

***T**rieb* [dürtü], Freud'un teorisinde birincil ve son derece anlaşılmaz bir kavramdır ve ölüm içgüdüsünün formu ve formülasyonunu altüst etmiş, müritlerini cin çarpmışa çevirmiştir. Ölüm içgüdüsü, hakkında bir şey bilmek istemediğimizde Şey'in cevabıdır. O da bizim hakkımızda hiçbir şey bilmez.

Fakat bu da insanın varoluşunu kendi dayanaklarının aleyhine döndüren bir tür yüceltme değil mi? Freud'un dediğine göre yüceltilmeye insanın içindeki diğer tüm güçlerden daha meyilli olan libido, modern insanın yalnızlığına yanıt olarak

verdiği yüceltmenin son meyvesi değil mi?

Bu kadar hızlı ilerleme konusunda daha ihtiyatlı olmalıyım!

Şey'in yeni yollarını bulmak için tek aracımız olan kuralları iyi koruyalım. Bunlar Şey'in etrafını saran dilin kurallarıdır.

Size daha önce Freud'un uygulamasının kalbinde yatan bir soru yöneltmiştim. Belki de bunu yapmam saçmaydı, çünkü psikolojide uzmanlıktaki tuzaklardan en yetkin görünenler bile kolay kolay kaçamaz.

İsa'nın psikolojisini tartıştığımız dersler oldu bile diyebilirim. Bu ne demek oluyor? Arzusunu nasıl kavrayabileceğimizi anlamak için mi gerekti?

Ben sonucu müphem bir şey öğretiyorum. Özür dilemem gerek. Bu işe beni karşı konulmaz bir zorunluluk yönlendirdi

ve beni bugün karşınıza çıkaran da bunun umuyorum ki anlamanıza yardımcı olacak küçük bir parçası.

Ancak burada olmaktan [être *là*] dolayı mutlu değilim. Benim yerim burada değil, benimle konuşan bir hastanın başucunda.

Bu nedenle felsefeci ayağa kalkıp İbn Arabi'ye olduğu gibi saygı ve muhabbetle dolup taşarak beni selamlamasın, sonunda bana sarılıp "Evet" demesin.[6]

Tabii ki İbn Arabi gibi ben de "Evet" diyerek cevap veririm. Onu anladığımı görünce sevinci iyice artar.

Ancak, bu sevinci uyandıranın ne olduğunu fark edince de, "Hayır" diye eklemek zorunda kalırım.

---

6 İbn Arabi İbn Rüşd'le karşılaştığında ona yalnızca "evet" "hayır" cevapları vermiştir.

DİNİN ZAFERİ

.I.
Yöneticilik, Eğitimcilik ve Analistlik

Neden psikanalistliğin savunulacak tarafı olmayan bir iş olduğunu söylüyorsunuz?

Bunu söyleyen ilk kişi olmadığımı belirtmiştim. Analistlik konusunda sözüne güvenebileceğimiz biri olan Freud demişti aynısını.

Freud başka işleri de bu başlık altına toplamıştı. Bunlardan biri de yöneticilikti. Bu da zaten herkesin rağbet ettiği işlerin savunulacak yanı olmadığını gösterir, zira yöneticilik için aday sıkıntısı yaşandığı görülmemiştir. Aynısı psikanaliz için de geçerlidir. Talipten bol bir şey yoktur.

Freud analistlik ve yöneticiliğe eğitimciliği de eklemiştir.

Eğitimcilik alanında aday sayısı iyice fazladır. Avantajlı bir iş olarak nam salmıştır. Demek istediğim, aday sayısının çokluğundan başka, bu adayların arasında onay mührü basılıp eğitme yetkisi verilenlerin sayısı da azımsanmayacak kadar yüksektir. Bu demek değildir ki yetki verilenlerin eğitimcilik hakkında en ufak bir fikri var. İnsanlar birini eğitirken tam olarak ne yapmaya çalıştıklarını kavramazlar. Ufak bir fikir kırıntısı edinmeye çalışsalar da hakkında pek kafa yormazlar.

Her şeye rağmen en azından zaman zaman onların da tedirgin olduğunu gösteren tek işaret analistlerin son derece aşina oldukları endişe duygusudur. Eğitimin ne olduğunu düşünmeye başladıklarında kıskıvrak endişenin pençesine düşerler. Bu endişeyi gidermek için insan doğasına

dair belli başlı "insanlık kavramları" gibi sayısız çare vardır. İnsan doğasına dair kavramlar kişiden kişiye büyük farklılıklar göstermesine rağmen kimse bunun farkındaymış gibi davranmaz.

Son zamanlarda Alain's'in öğrencilerinden Jean Château'nun editörlüğünü yaptığı eğitimle ilgili çok hoş bir kitap serisi ilgimi çekti. Henüz tamamını okumadım. Tek kelimeyle çarpıcı. Plato'dan başlayıp birtakım pedagogları inceleyerek devam ediyor. Okurken eğitimin kökünde insan yaratmaya dair belli bir fikrin yattığını görüyorsunuz; sanki insanı yaratan eğitimmiş gibi.

Halbuki, işin doğrusu insanı eğitmek gereksizdir. Tüm eğitimini kendisi edinir. Öyle ya da böyle eğitir kendisini. Elbet bir şey öğrenmek zorunda kalacak ve bunun için dirsek çürütecektir. Eğitimciler, bu konuda yardımcı olabileceklerine inanan

kişilerdir. Hatta insanın insan sayılabilmesi için belli minimum bir donanıma sahip olmasının şart olduğunu düşünür ve bunun eğitimle sağlanabileceğine inanırlar. Tamamen hatalı sayılmazlar. Gerçekten de insanların birbirine tahammül edebilmesi için belli bir eğitim şart.

Buna karşılık elimizde analistimiz var.

Yönetmek ve eğitmek artık hatırlanamayacak kadar eski zamanlardan bu yana var oldukları için analiz etmekten farklıdır. İkisi her yerdedir ve asla bitmez. Öte yandan analistin bir geleneği yoktur. Daha yeni gelmiştir. Böylece en olmayacak işler arasından yeni bir tane yükselmiştir. Arkamızda kerteriz alacağımız yalnızca bir yüzyıl olduğu için bu işi yapmaktan dolayı pek memnun analist sayısı çok azdır. Yeni olması mesleğin zorlu karakterini iyice perçinler.

İlkinden bu yana analistler bu işi sıfırdan keşfetmek durumunda kaldılar ve zorlu karakterinin açıkça farkına vardılar. Mesleği yönetim ve eğitim alanlarına doğru genişlettiler. Analiz sayesinde daha emekleme safhasındayken bile yönetici ve eğitimcilerin son tahlilde ne yaptıkları konusunda pek fikri sahibi olmadıklarını gördüler. Bunun onları durdurmadığını, hatta işlerini yarım yamalak yaptıklarını gördüler. Sonuçta yöneticiler gereklidir ve yöneticiler yönetir. Bu bir gerçek. Dahası, herkes birileri yönettiği için memnundur da.

O zaman Plato'ya geri geliyoruz.

Evet Plato'ya dönüyoruz. Plato'ya dönmek ne kolay. Plato'nun sayısız basmakalıp sözü var ve doğal olarak onlara geri geliyoruz.

Analistin uygun işlevini kazanması diğer işlevlerine ışık tutmamızı mümkün

kılar. Tamamen yeni olan analitik işlevin varlığından doğan ilişkiyi ve diğerlerini nasıl aydınlattığını açıklamaya seminerimin bir senesini adadım [Seminer XVII, *The Other Side of Psychoanalysis*]. Bu beni bu işlevlerin ortak olmayan bağlantılarını göstermeye itti. Eğer bunlar ortak olsaydı birbirlerinden farkları olmazdı. Yer değiştiren ve dönüp duran dört ufak unsur sayesinde ne kadar kolay ele alınabileceklerini gösterdim. Bu ortaya çok ilginç şeyler çıkardı.

. II .
Bilim Adamlarının Endişesi

Freud için tabu olan ve hakkında hiç konuşmadığı bir şey bilim adamının işidir. O da çok zorlu bir meslektir, ancak şansına henüz böyle olduğundan haberi yoktur. Bilim adamları için endişe nöbetleri daha yeni yeni başlıyor.

Onlarınki diğer benzer endişe nöbetlerinden daha mühim değildir. Endişe bütünüyle beyhude [*futile*] ve işe yaramaz [*foireuse*] bir şeydir. Yine de son zamanlarda laboratuarlarında ciddi ciddi çalışırken bir anda alarma geçip etekleri tutuşarak "Ya bir gün muhteşem işler başardığımız o minik bakterilerle gerçekten fevkalade tahrip edici bir icat yaparsak ve biri laboratuardan alıp götürürse" diye sayıklayan bilimadamlarını görmek çok komik.

Henüz böyle bir şey olmadı. O kadar ileri gidilmedi. Ancak her şeye dayanıklı, durdurulamaz bir bakteri fikri ufaktan kafalarında oluşmaya başladı. Bu, dünyada yaşayan özellikle insan gibi tüm boktan şeyleri silip süpürürdü. Böylece bir anda sorumluluk sancılarına boğuldular. Birtakım deneyleri bütünüyle yasakladılar.

Belki de çok kötü bir fikir değildir bu. Belki gerçekten de yaptıkları çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Ben böyle düşünmüyorum. Hayvanlar alemi yok edilemez. Bakteriler bizim için hepsinden kurtulamaz. Fakat bilim adamı tipik bir endişe nöbeti geçirdi ve geçici de olsa bir yasak ilan edildi. Kendilerine bakterilerle ilgili bazı deneylere kalkışmadan önce tekrar düşünmeleri gerektiğini tembihlediler. Her şeye rağmen biyologların eseri gerçek bir musibetle karşı karşıya kalsak ne de rahatlardık. Ne büyük zafer olurdu. İnsan

sonunda herhangi bir başarı elde etmiş olurdu böylece; kendi yıkımını. Diğer her şeyden üstün olduğunun gerçek bir işareti olurdu. Üstelik sadece kendi değil dünya üzerindeki tüm yaşamı yok ederdi. İşte bu insanın gerçekten bir şeyler yapabileceğini gösterirdi. Gelgelelim bu fikir şimdilik üç buçuk attırıyor. Henüz oraya gelmedik.

Bilimin ufak endişe nöbetleri haricinde ne yaptığı konusunda fikri olmadığı için, bu bir süre daha böyle devam edecek. Büyük ihtimalle Freud yüzünden hiç kimse sonuç veren bir bilimin yöneten veya eğiten bir bilim kadar olasılık dışı olduğunu söylemeyi aklından bile geçirmedi. Yine de artık bu konuda en ufak bir şüphemiz bile varsa, bunu analize borçluyuz.

Analiz diğerlerinden bile daha zorlu bir meslektir. Farkında mısınız bilmiyorum ama, psikanaliz esas olarak bozuk olan, ters gidenle uğraşır. Bu nedenle uğraştığı

şeyi kendi adı olan "gerçek" sözcüğüyle çağırmalıyız. Bu sözcüğü kullanan tek kişi olduğumu söylemeliyim.

Gerçek, işleyen ve bozuk olan arasındaki farktır. İşleyen dünyadır. Gerçek ise bozuk olandır. Dünya devam eder, dünya döner; vazifesi budur. Dünya diye bir şey olmadığını, yani dünyada yalnızca embesillerin inanacağı şeyler olduğunu algılayabilmek için tabiri caizse dünyanın [*monde*] tiksindirici [*immonde*] olduğunu fark etmek yeterlidir. Bu, zannedilenin aksine gerçekle bilim adamlarından daha çok yüzleşen analistlerin ele aldığı konudur. Tüm işleri güçleri budur. Teslim olmaya zorlanırlar, sürekli hazırlıklı olmaya mecburdurlar. Bunu başarmak için endişeye karşı harikulade zırhlara ihtiyaçları vardır. Endişe hakkında konuşabiliyor olmaları bile büyük bir başarıdır.

Bir süre önce, 1962-1963'te psikanalizde

Fransız ekolü dediğimiz şeyde ikinci kırılma gerçekleştiği sırada endişe hakkında söylediklerimin etkisi büyük oldu ve dev bir girdap yarattı. Endişe konusundaki bir senelik seminerimin [Seminer X] tamamına katılmış bir öğrencim büyük bir heyecanla beni görmeye geldi, o derece ki beni bir çuvala koyup boğması gerektiğini söyledi. Beni öyle çok seviyordu ki tek makul sonuç bu gibi gözükmüştü. Ona hakaretler yağdırdım ve dışarı attım. Bu onun azmetmekten ve eninde sonunda enstitüme [École Freudienne de Paris] katılmaktan alıkoymadı.

İşler nasıl görüyorsunuz. Komik olaylar [*drôleries*] olabiliyor. Komik şeylere odaklanmakla yetinmek belki de psikanalizin gelecek için tek umudu olabilir.

. III .
Dinin Zaferi

Daha önce "Dinin zaferi psikanalizin yenilmesi anlamına gelir" demiştiniz. Sizce insanlar eskiden günah çıkarmaya gittikleri gibi artık psikanalize mi gidiyorlar?

Bu sorunun sorulması kaçınılmazdı sanırım. Bu günah çıkarma işi akıl almaz. Neden insanlar günah çıkarır sizce?

Psikanalize gidince de günah çıkarıyorsunuz.

Kesinlikle hayır. Birbirleriyle alakaları bile yok. Analize insanlara günah çıkarmaya gelmediklerini açıklayarak başlarız. İşin ilk adımı budur. Oraya konuşmak için gelirler; herhangi bir şey hakkında konuşmak için.

Dinin psikanaliz karşısındaki zaferini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Din günah çıkarma aracılığıyla kazanmaz. Eğer psikanaliz yenilecekse, bu dinin yenilmez olmasındandır. Psikanaliz zafer kazanamaz. En fazla hayatta kalacak, ya da kalmayacak.

Zaferi dinin kazanacağından emin misiniz?

Evet. Sadece psikanalize değil daha başka birçok şeye karşı kazanacak. Dinin ne kadar güçlü olduğunu hayal dahi edemiyoruz.

Biraz önce gerçekten bahsettim. Eğer bilim bu konuda çalışıyorsa, gerçek gitgide yayılacak ve dinin insanların kalplerindeki kaygıyı dindirmek için daha da fazla gerekçesi olacak. Bilim hala genç ve her bir insanın hayatına yeni tedirginlikler sokacak. Dinler, hepsinden öte gerçek din, bizim anlamaya dahi başlayamayacağımız

ölçüde beceriklidir. Şu an için dünyanın dinlerle dolu olması bile bunu görmek için yeterli. Muhteşem bir şey bu.

Biraz vakit aldı ama Hristiyanlar sonunda bilimin başlarına nasıl bir devlet kuşu kondurduğunu idrak ettiler. Bilimin getireceği tedirginlik veren onca şeye anlam yükleyecek birine ihtiyaç var. Onlar da anlam konusunda oldukça bilgi sahibi. Aklınıza gelebilecek her şeye anlam yükleyebiliyorlar. Örneğin insan hayatına bile. Bunu yapmak üzere eğitildiler. Başlangıcından beri dinin uğraşı önceden doğal olan şeylere anlam yüklemek olmuştur. İnsanların anlam salgılamayı kesmesinin nedeni gerçek sayesinde şeylerin doğallıklarını kaybetmeleri değildir. Din bilim adamlarının bile endişe duymaya başladığı tuhafın da ötesi deneylere anlam yükleyecektir. Onlara rengarenk [*trulucent*] anlamlar bulacaktır. Şu anda nasıl işlediğine, diğer şeylerle nasıl yan yana gelmeye başladığına bak-

mamız gerek.

Psikanaliz bir dine dönüşecek mi?

Psikanaliz mi? Hayır. En azından umarım dönüşmez.

Belki de gerçekten dönüşür. Kim bilir, neden olmasın? Ama bunu tercih edeceğimi zannetmiyorum. Psikanaliz tarihteki herhangi bir anda ortaya çıkmadı. Bilimsel düşüncenin ileri doğru attığı büyük bir adıma bağlı olarak doğdu.

Size bu toplantı için planladığım kısa makalemde bu konuda yazacağım şeyi söyleyeyim: Psikanaliz bir semptomdur. Ancak neyin semptomu olduğunu anlamamız gerekir. Kuşkusuz Freud'un bahsetmiş olduğu uygarlığın hoşnutsuzluklarının bir parçası. Çok yüksek ihtimalle insanlar kendilerini semptomun meselenin en gerçek kısmı olduğu düşüncesiyle kısıtlamayacaklar. İnsanlar umduğumuz-

dan da fazla anlam salgılayacak ve bu salgılar yalnızca gerçek dini değil, daha birçok sahte dini de besleyecek.

"Gerçek din" derken kastettiğiniz nedir?

Gerçek din Roma'nın dinidir. Tüm dinleri aynı sepete koyup "dinler tarihi" diye bir şey yapmak gerçekten rezalet. Sadece *tek* gerçek din vardır ve bu da Hristiyanlıktır. Tek soru bu gerçeğin ayakta kalıp kalmayacağı. Yani, cidden içinde boğulacağımız kadar anlam salgılamayı başarabilecek mi? Bunu başarmasına kesin gözüyle bakıyorum, çünkü becerikli. Bunun için şimdiden hazırlanmış birçok şey var. Yuhanna'nın Esinleme'sini yorumlayacağım. Buna daha önce kalkışan birkaç kişi oldu. Her şey ve diğer her şey arasındaki benzer tarafları gösterecek, gerçek işlevini yerine getirecek.

Analist bambaşka bir şey ve şu anda

deri değiştirme aşamasında. İnsanlar gerçeğin işgaline kısa bir süre için tanık olabildiler. Analist ise hala orada. Orada bir semptom olarak bulunuyor ve yalnızca bir semptom olarak varoluşunu sürdülebilir. Ancak insanlığın psikanalizi de tedavi edeceğini göreceksiniz. Semptomu anlama boğarak dine göre doğal yolla insanlar onu bastırmayı başaracak.

Dediklerimi takip edebiliyor musunuz? Kafanızda küçük bir ampul yanmaya başladı mı? Söylediklerim üzerinde çok kafa yorulmuş gibi gelmiyor mu?

Sizi dinliyorum.

Evet, dinliyorsunuz. Peki gerçeği andıran ufak tefek bir şey yakalayabiliyor musunuz?

Dinliyorum. Not alıyorum. Bana sonradan dinlediklerimi sentezlemek kalıyor.

Sentezlemek mi? Vay, amma da şanslısınız. Aynen, ne çıkarabiliyorsanız onu çıkarın. Psikanalizle gerçek kısacık bir an için görülür, kalıcı olması şart değil.

. IV .
Semptoma Yaklaşmak

Ècrits*leriniz son derece anlaşılmaz ve zor. Okuyarak kendi sorunlarını çözmek isteyen birini derin bir huzursuzluk içinde bırakıyor. Freud'a geri dönüşün sorunsal olduğu izlenimini edindim.* Çünkü *sizin bakışınız Freud'un okumasını iyice karmaşıklaştırıyor.*

Bunun sebebi Freud'un uzun süre çağdaşlarının kafasına sokmaya çalıştığı şeylere dikkat çekmem olabilir. *Düşlerin Yorumu* ilk basıldığında pek iyi satmamıştı, 15 yılda taş çatlasa 300. Freud çağdaşlarını bilinçdışı gibi spesifik ve bir o kadar da felsefe dışı bir kavramla tanıştırmak için büyük uğraş verdi. *Unbewusste* sözcüğünü kimbilir kimden [Johann Friedrich] ödünç almış olması, bu ifadenin felsefecilerin "bilinçdışı" dediği şeyi karşıladığı anlamına

gelmez. İkisi arasında bir bağlantı yoktur.

Freud'un bilinçdışını net bir şekilde belirtmek için çabaladım. Akademisyenler yavaş yavaş Freud'un son derece maharetli bir şekilde yenir yutulabilir hale getirmeye çalıştığı bu kavramı sindirmeye başladılar. Freud'un kendisi yanlış anlaşılmalara çanak tuttu, çünkü insanları ikna etmek istiyordu. Freud'a dönmekteki amacım keşfettiği şeyin ne denli isabetli olduğunu ve bunu oyuna ne kadar beklenmedik bir şekilde soktuğunu göstermek. Çünkü insanlar ilk defa şimdiye kadar duyduklarıyla hiçbir ilgisi olmayan bir şeyle karşı karşıya geliyorlardı. Freudyen bilinçdışı bütünüyle yeni bir şeyin sonucuydu.

Écrits'le ilgili bir şey söylemek istiyorum şimdi.

Onları insanların anlaması değil, okuması için yazdım. İkisi birbirinden çok

ayrı şeyler. Freud'dan farklı olarak benim Ècrits'imi birçok kişi okudu. Freud'un 15 yılda sahip olduğundan daha çok okuyucuları var. Sonunda Freud da kitap satışlarında büyük başarı elde etti ama bu uzun zaman aldı. Benim o kadar beklememe gerek kalmadı. Ècrits'nin satması benim için büyük sürpriz oldu. Bu nasıl oldu hiç anlamadım.

Fakat fark ettim ki Ècrits insanlara anlamasalar da bir şey yaptı. Bunu sık sık gözlemledim. İnsanlar hiçbir şey anlamadılar, orası öyle, fakat okudukları onlara bir şey yaptı. Bu nedenle dışardan bakan birinin aksine insanların onları gerçekten okuduğunu düşünüyorum. Alıp kapağını bile açmadıklarını düşünürsün. Bu doğru değil. Açmakla kalmayıp üzerinde uğraştılar da. Hatta canla başla uğraştılar. Açıkçası biri Ècrits'i okumaya başladığında yapacağı ilk iş onu anlamaya çalışmaktır ve kimse anlamadığına göre denemeye devam edecektir.

Özellikle anlaşılmaz yazmaya çalışmadım, şartlar öyle gerektirdi. Yaptığım konuşmalar ve verdiğim dersler gayet tutarlı ve anlaşılırdı, ancak onları yıllık makalelere dönüştürdüğümde söylediklerime nazaran çok daha konsantre ve açılmaları için Japon çiçekleri gibi suya konmaları gereken çiçeklere benzeyen yazılara dönüştüler. Artık bu karşılaştırma ne kadar doğruysa.

Ècrits'deki makalelerimin bir tanesinin aradan on yıl geçtikten sonra anlaşılacağını uzun zaman önce yazmıştım. Siz bile sayın beyefendi, anlayabilecektiniz. On yıl içinde Ècrits'nin İtalyanca çevirisi bile size patates soğan kadar alelade gelecek. Çünkü tuhaftır, en ciddi yazılar bile zaman içinde aleladeleşir. Kısa bir süre sonra Lacan'ı her köşede göreceksiniz. Tıpkı Freud gibi! Herkes Freud okuduğunu düşünür, çünkü Freud her yerde karşımıza çıkar, gazetelerde, dergilerde vesaire, ve göreceksiniz insanlar ilgi gösterdiği, semptom adı verdiğim ters

giden o belli noktaya yaklaşmaya devam ettiği sürece herkese olduğu gibi bana da aynısı olacak. Bir zamanlar ters giden noktaları spesifik olarak tespit edip daha oluşma aşamasındayken "şu ters gidiyor" diye formüle etmeye yetecek kadar yanıtlanmamış soruların cevabını arayan insan vardı. Daha öce de belirttiğim gibi, hepsi başa dönecek, hepsi yüzyıllardır gördüğümüz o iğrenç şeylerin içinde boğulacak ve doğal olarak yeniden yolunu bulacak.

Din de bunun için tasarlanmıştır; insanı iyileştirmek için, başka bir deyişle neyin ters gittiğini görememeleri için. Geçmişte kalan dünyayla gelecekte yeniden yaratılacak mükemmel dünyanın arasında adeta bir an için görünüp kaybolmuştur. Psikanalizin geleceğe dair herhangi bir önem taşıdığını düşünmüyorum. Ancak çalışmalarımdaki isimlendirdiğim şekliyle konuşan varlıktan [*parl*être] yeterince nasibini almış özel bir an olmuş olacak.

Konuşan varlık bilinçdışı için kullandığım bir kavram. Bir sonraki konferanstaki konuşmamda ışık tutmaya çalışacağım konular beklenmedik ve açıklanamaz bir durum olan insanın konuşan bir hayvan olduğu gerçeği, bunun ne olduğu ve konuşma eyleminin nasıl üretildiği. Bu konular Freud'un cinselliğe bağlı olarak ele aldığı bazı şeylerle çok yakından ilişkili. Birbirleriyle ilgileri var, fakat cinsellikle aralarında çok spesifik bir bağ var.

İşte bu kadar. Göreceksiniz. Bu küçük kitabı cebinizde taşıyın ve dört beş sene sonra yeniden okuyun. Görürsünüz tam ağzınıza layık olacak.

. V .
Söz Haz Getirir

Anladığım kadarıyla Lacanyen teoriye göre insanın temelinde biyoloji veya psikoloji değil dil yatıyor. Yuhanna da zaten "Başlangıçta söz vardı." demişti. Siz yeni bir şey katmış olmadınız.

Birazcık kattım.

"Başlangıçta Söz vardı." [Yuhanna I:I] Tamamen aynı fikirdeyim. Peki, başlangıçtan önce Söz neredeydi? Esas akıl ermez olan bu. Bir Yuhanna İncili var, ama Tekvin diye Söz'e çok da uzak olmayan bir zamazingo da var. İnsanlar Söz Tanrı Babamızın işidir ve dünyayı da Söz aracılığıyla yarattığına göre Tekvin de İncil kadar doğrudur diyerek ikisini aynı yere tıkıştırdılar. Komik bir nane.

Yahudilerin kutsal kitabına göre Söz'ün başlangıçta değil, başlangıçtan önce var olmasının amacı yeterince açık. Başlangıçtan önce var olduğu için, Tanrı'ya göre "gel bili bili" diye tavuklara yem atar gibi armağan verdiği insanları istediği gibi paylama hakkı var. Adem'e etrafındakileri adlandırmayı öğretti. Ona Söz'ü vermedi, bu kadarı fazla olurdu. Ona ad vermeyi öğretti. Ad vermek büyük bir iş değildir, tamamen insan kapasitesinin sınırları içindedir. İnsanların tek isteği ışıkların biraz kısılmasıdır. Işık tek başına katlanılmaz bir şeydir. Dahası Aydınlanma Çağı'nda kimse ışıktan bahsetmedi, *Aufklärung*'dan bahsettiler. "Bana ufak bir lamba getir, yalvarırım." Bu kadarı bile dayanabileceğimizden fazlaydı zaten.

Bu konuda Yuhanna'nın tarafındayım, "Başlangıçta Söz vardı," ama bu esrarengiz bir başlangıçtı. Bu şu demek: Sokaktaki adam için, şu et parçası, şu çirkin şahsiyet

için dram dinin de söylediği gibi Söz'ün vücut bulmasıyla başlar. Söz vücut bulunca işler ciddi manada kötüleşir. İnsan artık mutlu değildir. Kuyruğunu sallayan minik bir köpeğe veya mastürbasyon yapan tatlı bir maymuna benzemez artık. Hiçbir şeye benzemez. Söz'le mahvedilmiştir.

Ben de bunun başlangıç olduğunu düşünüyorum. Bana yeni bir şey keşfetmedin diyorsunuz. Doğrudur. Öyle bir iddiam hiçbir zaman olmadı. Elimdekiler oradan buradan toparlayıp birleştirdiğim şeyler.

Şimdi her şeyden önce analistlik dediğimiz bu aşağılık meslekte belli bir tecrübem olduğunu kabul edersiniz. Çok şey öğrendim bundan ve "Başlangıçta Söz vardı" ifadesinin benim için önemi büyük. Size bir şey söyleyeyim. Eğer beni buradaki onca insana haz veren Söz olmasa insanlar bir daha beni görmeye gelir miydi? Söz'den bir dilim tatıp kendilerini şımartmak için

değilse neden gelsinler? Ben bu açıdan bakıyorum. Onlara zevk veriyor, keyif alıyorlar. Bu olmasa yıllarca bana gelen hastalarım olur muydu? Bir düşünsenize!

En azından analistler için başlangıçta Söz olduğu doğrudur. Eğer olmasa bir araya gelip ne halt ederdik bilmiyorum.

. VI .

GERÇEĞE ALIŞMAK[7]

Eğer gerçeğin istilası, saldırganlığı ve rahatsız ediciliği yüzünden insan ilişkileri sorunsala dönüştüyse, o zaman bizim . . .

Şu anda elimizdeki gerçek hayal gücümüzün ötesinde yer alanlarla karşılaştırıldığında sıfır kalır. Çünkü gerçeğin ayırt edici özelliği hayal edilemez olmasıdır.

Tam tersi insanı gerçekten [réel] *korumamız gerekmez mi? Böylece psikanalizin var olma sebebi kalmazdı.*

Eğer gerçeklik [réel] yeterince saldır-

7 Fransızcada *réel*'in hem gerçek hem de gerçeklik anlamına gelmesi nedeniyle burada ne zaman hangisinin kastedildiği ve röportajı gerçekleştiren gazetecilerin Lacan'ın *le réel* kavramını anlayıp anlamadıkları belirsizdir.

ganlaşırsa . . .

Bu denli tahrip edici hale gelmiş bir gerçekliğin [réel] *karşısında insanlığın tek kurtuluşu ondan uzaklaşmaktır.*

Gerçekliği [réel] tamamen itmek mi?

Bir anlamda toplu şizofreni. Böylece bu da psikanalizin oynadığı rolün sonu.

Bu benim daha basit bir şekilde dinin zaferi olarak gördüğüm duruma kötümser bir yaklaşım. Gerçek dine toplu şizofreni etiketi yapıştırmak da oldukça garip bir bakış açısı. Savunulabilir yanları var kabul ediyorum, ama çok psikiyatrik.

Benim bakış açım bu değil. Din hakkında bir şey demedim.

Hayır demediniz, fakat söylediklerinizbaşta bahsettiğim şeye hayret verici derecede uyuyor. Yani dinin son tahlilde hepsini

gayet güzel düzeltebileceğine. Gelgelelim aşırı dramatize etmemek lazım. Gerçeğe alışabilmemiz lazım.

Semptom henüz gerçeğin kendisi değil, kendisini biz canlılar seviyesinde nasıl ortaya koyduğu. Canlılar olarak semptom bizi yavaş yavaş yiyor, bizi ısırıyor [*mordus*]. Hastayız, hepsi bu. Konuşan varlık hasta bir hayvandır. "Başlangıçta Söz vardı." cümlesi de aynı şeyi söyler.

Ama gerçek gerçeğe, yani hakiki gerçeğe yalnızca ve yalnızca bir yolla ulaşılabilir, o da bilimsel yoldur. Küçük denklemlerin yoludur. Gerçek, denklemde eksik olan şeydir. Biz hepimiz ondan ayrıyızdır. Niçin? Asla kökenine inemeyeceğimiz bir sebepten dolayı. Hiç kesin olarak kanıtlayamamış olsam da en azından ben böyle düşünüyorum. Hiçbir zaman cinsel olarak kadın ve erkek diye konumlandırdığımız konuşan varlıklar arasındaki ilişkinin kö-

kenine inemeyeceğiz.[8] Burada derin bir çamura batıyoruz. Hatta insan tanımımızı bile belirleyen bu. Bu açıdan bakarsak başarı ihtimali, başka bir deyişle bilimsel olarak kağıda dökülebilir bir şeye, bir formüle sahip olma şansımız sıfır. Bu yüzden de semptomlar iyiden iyiye yaygınlaşıyor, çünkü diğer her şey de buna bağlı. Bundan dolayı Freud cinsellik dediği şeyden bahsetmekte yerden göğe haklıydı. Şöyle söyleyeyim, konuşan varlık için cinsellik umutsuz vakadır.

Ancak küçük formüllerle ulaşabildiğimiz asıl gerçek için durmum bambaşka. Bugüne kadar ondan elde edebildiğimiz tek şey cihazlar. Aya roket gönderdik, televizyonumuz var falan filan. Bizi içimizde kışkırttığı bazı şeyler aracılığıyla yiyip bitiriyor. Televizyonun bizi yutması tesadüf değil. Çünkü hepimizin eşit derecede ilgi-

8 Lacan iki cins arasındaki ayrımı yapmak anlamındaki *sexuer* sözcüğünü kullanır.

sini çekiyor. Teker teker sayılabilecek, listelenebilecek birtakım basit şeylerle ilgimizi çekiyor. Sorun bizi yutmasına izin veriyor olmamız. Bu nedenle etrafı ayağa kaldıran endişeliler arasında değilim. Bunlardan alabileceğimiz her şeyi aldıktan sonra durup dikkatimizi gerçek şeylere yönlendireceğiz. Yani dine.

[. . .]Gerçek aşkınsaldır [. . .]Cihazlarımız hakikaten bizi yutuyor.

Evet ama kendi adıma ben pek kötümser değilim. Cihazlar azalarak bitecek. Gerçek ve aşkınsalı birleştiren değerlendirmeniz bana bir inanç göstergesi gibi geliyor.

İnanç [foi] göstergesi olmayan ne var ki?

Korkunç olan da bu, her zaman şamatadır [*foire*].[9]

---

9 *Foire* hem kargaşa, şamata hem de fuar anlamına gelir. Eski bir anlamı da ishaldir.

Ben "foi" dedim "foire" değil.

Ben böyle tercüme ediyorum. *Foi* bir *foire*'dır. Dünyada, köşe bucakta kalmış o kadar fazla inanç var ki, hepsi her şeye rağmen bir araya gelse forum olur; veya diğer bir deyişle fuar.

"İnanç," "forum," "fuar," bunlar bir avuç kelime oyunundan başka bir şey değil.

Evet kelime oyunu bunlar, doğru. Ama bilirsiniz ben kelime oyunlarına büyük önem veririm. Psikanalizin anahtarı olduklarını düşünürüm.

. VII .
Felsefe Yapmıyorum

Felsefenize göre . . .

Ben filozof değilim, hem de hiç.

[İtalyanca] Ontolojik, metafizik bir gerçek kavramı . . .

Hiç de ontolojik değil.

Kant'ın gerçek kavramını ödünç alıyorsunuz.

Kesinlikle Kant'la alakası yok. Bunu açıkça belirteyim. Eğer gerçek diye bir kavram varsa, son derece komplekstir ve bir bütün oluşturacak şekilde kavranması imkansızdır. Gerçeğin bir bütün oluşturduğunu düşünmek fazla iyimser bir beklenti. Bence doğruluğunu kanıtlamadığımız sü-

rece gerçeğin herhangi bir şekilde bir bütün oluşturduğu gibi yargılardan kaçınsak iyi ederiz.

Henri Poincaré'nin yasaların evrimiyle ilgili yazdığı kısa bir makaleye denk geldim. Baskısı tükenmiş olduğu için yüksek ihtimalle okumamışsınızdır. Sadece kitap hastaları bulabilir. Filozof Émile Boutroux yasaların kendiliğinden evrimleşmesinin mümkün olup olmadığı sorusunu ortaya atmıştır. Bir matematikçi olan Poincaré de bu soruya ateş püskürmüştür. Çünkü bir bilim adamının işi evrilmeyen bir yasa aramaktır. Bir filozofun bir matematikçiden daha zeki olması son derece nadir görülen bir durum olmasına rağmen bu örnekte filozof çok önemli bir soru sormuştur. Gerçekten, madem dünyanın evrildiğini düşünüyoruz, niye yasalar da evrilmesin? Poincaré ise inatla bir yasanın ayırt edici özelliğinin, mesela bugün Pazar ise yalnızca Pazartesi ve Salı ne olacağını değil,

Cumartesi ve Cuma da ne olduğunu bilebilmemiz olduğunu savunmuştur. Fakat gerçeğin neden değişen bir yasaya izin vermediğini tam olarak anlayamıyorum.

Burada kendimizi çıkmaz sokakta bulduğumuz görülüyor. Zamanda belli bir noktada bulunduğumuza göre nasıl olur da Poincaré'ye göre artık bir yasa olmayan bir yasa hakkında bir şey söyleyebiliriz ki? Ancak neden bir gün gerçek konusunda hesaplamalar sayesinde daha fazla şey bileceğimizi düşünmeyelim? Auguste Comte yıldızların kimyası hakkında asla bir şey bilemeyeceğimizi söylemişti, ama bakın şimdi tayfölçer diye bir zamazingomuz var ve bize yıldızların kimyasal yapısı hakkında neler neler öğretiyor. Bu yüzden tedbirli olmalıyız. Teknoloji ilerliyor, önceden hayal dahi edemediğimiz, öngöremediğimiz akıl almaz yeni yollar açılıyor. Belki bir gün yasaların evrimi diye bir kavramımız olacak.

Her halükarda, bu gerçeği nasıl aşkınsal yapıyor anlamadım. Ele alması büyük özen gerektiren çok güç bir kavram bu.

Bu felsefi bir sorun.

Felsefi bir sorun, bu doğru. Zaten felsefenin hala söyleyecek sözünün olduğu çok az bölge var. Maalesef felsefe birçok yaşlanma belirtisi gösteriyor. Tamam, Heidegger üç beş mantıklı laf etti. Yine de felsefe herkesin ilgisini çekme ihtimali olan bir şey söylemeyeli çok uzun zaman oldu. Dahası, hiç herkesin ilgisini çekecek bir şey söylemiyor da. Bir şey söylediğinde, iki ya da üç kişinin ilgileneceği bir şey oluyor bu. Ondan sonra üniversitelere kayıyor ve susuyor. Düşünülecek bir felsefe kırıntısı bile kalmadı artık.

Az önce aranızdan biri bana yok yere Kantçı dedi. Kant hakkında yalnızca bir yazı yazdım, "*Kant with Sade*" adlı kısa

makalem. Açık olmam gerekirse Kant'ı bir sadizm çiçeğine çevirdim [*fleur sadique*]. O makale kimsenin umrunda olmadı. İkinci sınıf bir arkadaş bir yerlerde yorumladı, ama o yorum yayımlandı mı onu bile bilmiyorum. Ayrıca hiç kimse o makaleyle ilgili görüşünü yollamadı. Anlaşılmaz olduğum doğru.

Gerçeğin aşkınlığını konuşurken "kendinde şey" alıntısını yapmıştım ama Kantçı olduğunuzu söylemeye çalışmadım.

Analiz tecrübeme uyacak şeyler söylemeye çabalıyorum. Bu tecrübe de biraz az. Bir analistin hiçbir zaman genelleme yapmasına izin verecek sayıda insan tecrübesi olmaz. Analistin ders alabileceği şeyleri tespit etmeye, disiplinli bir aygıt olarak işlevini belirlemeye ve bir analistin sınırlarını aşmaması için tutunması gereken tırabzanı göstermeye çalışıyorum. Bir analistin aklı sürekli poposunun üzerinde merdi-

venlerden kaymanın cazibesine gider, ki bu da analistin işlevi düşünüldüğünde pek saygıdeğer bir durum değil. Analistin bilinçli ve tercihen etkili bir şekilde müdahale edebilmek için nasıl disiplinli kalacağını bilmesi gerekir. Analizin ciddi ve etkili olması için gereken şartları tane tane sıralamaya çalışıyorum. Bu sanki felsefenin alanına geçiyormuşum gibi gözükebilir ama aslında hiç alakası yok.

Burada herhangi bir felsefe üretmiyorum. Hatta felsefe yapmaktan veba gibi kaçınırım. Eğer gerçekten bahsediyorsam bu analizde bir şeyleri birbirine bağlamak [*nouer*] için radikal bir kavram olduğunu düşündüğüm içindir. Ancak tek kavram o değil. Aynı zamanda simgesel ve imgesel dediğim kavramlar da var. Bu üçüne sanki beni suyun yüzeyinde tutacak üç ipe tutunur gibi tutunurum. Aynı zamanda bunları tabii ki beni takip etmeye istekli diğer insanlara da teklif ederim, ama benim yeri-

me takip edebilecekleri onlardan yardımlarını esirgemeyecek tonla insan var.

Esas şaşırdığım şey hala yanımda olan bunca insanın olması. Yanımda kalmaları için pek bir şey yaptığımı söyleyemem. Ancak kesinlikle yakalarından zorla tutmuyorum. İnsanların gitmesinden yana korkum yok. Aksine, gittiklerinde rahatlıyorum. Yine de zaman zaman benimle tartışmak için etrafımda kalanlara minnettarım. Böylece öğrettiklerimin tamamen lüzumsuz olmadığını, onlara faydalı bir şeyler verebildiğimi hissedebiliyorum.

Bana bu kadar çok soru sorarak inanılmaz nezaket gösterdiniz.

Kaynakça Bilgileri

Lacan 23 Mart 1960'ta verdiği seminerde Brüksel'de yapmış olduğu konuşmalara "Katoliklere söylevim" şeklinde atıfta bulunur (Seminar VII [Paris: Seuil, 1986], p. 211) Bunların iki versiyonu École de la Cause Freudienne in Belgium tarafından yayımlanmıştır: École de la Cause Freudienne in Belgium: *Quarto*, 6 (1982): *5-24*, ve *Quarto*, 50 (1992): *7-20*.

"Dinin Zaferi" başlığı ve diğer alt başlıklar Jacques-Alain Miller tarafından verilmiştir. İlk versiyonu École de la Cause Freudienne de Paris'nin uluslararası bülteninde yayımlanmıştır: École de la Cause Freudienne de Paris, *Les Letteres de l'École*, 16 (1975): *6-26*.

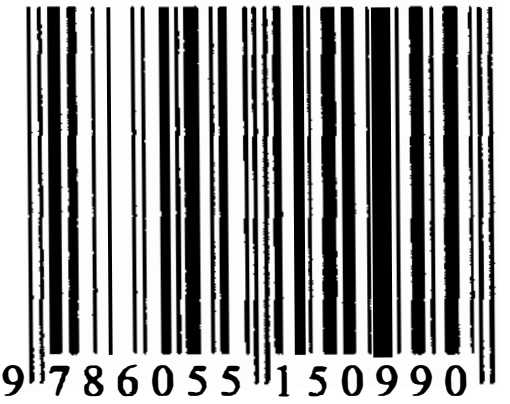

19,00 TL